

56cc

1921

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము ౧౦. { ద్వితీయసంవత్సరము. } సంచిక ౫-౬.
మార్గశీర-ఫాల్గునమాసములు.

ప్రధాన వ్యాసములు.

1. భౌమమండలము — భేరం వేంకటాచలపతి.
2. నిఘంటువులు — భాగవతుల లక్ష్మీపతికావ్యము.
3. ఆంధ్రసాహిత్యవార్య కవిత్వచరిత్రము — కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకావ్యము.

విషయసూచిక.

విషయములు.

పొరటలు.

౧. భామమండలము - - - - - ౨౪౭-౨౬౬
ధీరం శంకటాచలపతిగారు, బి. ఏ.
౨. నిఘంటువులు - - - - - ౨౬౭-౨౭౦
భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు.
౩. అల్లసానిపెద్దనార్య కవిత్వతత్త్వము - - - ౨౭౧-౩౨౪
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు.
-

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

దిర్ఘ త్రి సంచి త్సంచి ము
చళాదిసంపుటము.

మర్త్యతీసంవత్సరము

దశమసంపుటము

←→ విషయసూచిక. →←

విషయసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

1. శివత్వస్వసారము—మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు 1-16, 65-88, 129-136
2. ఆంధ్రకవితాపిత—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు 17-48, 89-111
3. కాటయవేముడు—పెండ్లాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు 49-54
4. పరిషత్తుస్తకభాండాగారము - - - 55-60, 118-126
5. పరవస్తు చిన్నయసూరిగారి జీవితము - - - 61-64
6. పరిషత్తశమవార్షికసభాసృత్తాంతము - - - 112-117
7. గ్రంథస్వీకారము - - - 127-128, 191-192
8. శాద్రిసంవత్సర కార్యనివేదనము - - - 1-12
9. శివత్వస్వసారము-వీరికాదులు—కొ. వెం. లక్ష్మణరావుగారు ఎం. ఏ. 129-172
10. చంద్రభానుచరిత్రము - వీరికాదులు—కట్టి సాంబమూర్తి
శాస్త్రిగారు - - - 173-183
11. స్వాగతోపన్యాసము—నందిరాజు చలపతిరావుగారు - 184-192
12. కర్ణాటరాజ్యసృత్తాంతము (ఉత్తరభాగము) - - 193-204
13. ఐస్కటయిక్ యొక్క నాపేక్షత్వవాదము—విస్సా అప్పా
రావుగారు ఎం. ఏ. - - - 205-217
14. కాకతీయులు ఊత్రియులా - ఊత్రియేతరులా?—కవిరాజు
శ్రీపత్నవాయ వేంకటనీలాద్రిరాజుగారు, జయంతి
రామయ్యపంతులుగారు - - - 219-229
15. తద్భవదేశ్యస్వరూపము—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి
గారు - - - 230-237
16. నెల్లూరు బత్రికాప్రచారము—పంగోలు వేంకటరంగయ్య
గారు బి. ఏ., బి. ఎల్. - - - 238-246
17. భౌమమండలము—ధేరం వేంకటాచలపతిగారు బి. ఏ. - 246-266
18. నిఘంటువులు—భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు - - 267-270
19. అల్లసానిపెద్దనార్య కవిత్వత్వము—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య
శాస్త్రిగారు - - - 271-324

శ్రీ కృష్ణ.

భోమముండులమని.

—o—o—o—

పూర్వకాలమునుండియు హైంసపండితుల యభిప్రాయము లోకము లనేకములు గలవనియు, వానివానియందు వానికి నగిర పురుషులు యుండు బోవుకొలది పరులకన్న మిన్నలగు వారె కాదగు ననియు నిర్ణయము కానబడుచున్నది. ఈలోకము లెందు గల వని విచారంప నవసరము లేకపో నక్షత్రమండలాంతర్గతములై యున్న పని యాగ్రంథములయందె తెలియకగల ఇట్టియభిప్రాయ మెట్లు కలిగెనో, భౌతిక భూగర్భశాస్త్రమును తత్త్వికమాని చెప్పిరో, లేక కేవలము భూగోళముతోఁ దక్కినవానికి గలసామ్యముఁ బుట్కరించికొని యూహించిరో యేర్పడుచుటకు వీలు లేదు. శాస్త్రప్రవృత్తిన మనుటకుఁ దగినయాధారములు లేకపోవుటచే నది కేవలము సూహామాత్రముగా నిశ్చయించినను, వారిబుద్ధిసారశ్యమునకు సాక్షి భూత మగునొకా.

సాయంకాలము సూర్యుడు దిక్పత్రాగ్రము దరిసి బంగారు వెల్లువలోక మంతయు నిండి యసంతరము క్రమక్రమముగా నాయెలలోని పట్టకుచ్చుల బోలె నాకాశమున ప్రేలుమేఘములు రాగాన రాపొడించి, యంతికంతకుఁ బైకిఁదైకిఁ గొనలుసాగి పడనుటనుండి తూర్పున కొక్కచేతఁగాని మేలుకట్టు కట్టిరంగప్రదర్శనమునకు సూచనగఁ దెర దీయునట్లే యదియుఁ దొంగి ప్రతిది నముదోచు నదృశరామణీయకం బలరు నక్షత్రప్రదర్శనము పక్కబుద్ధి యగు వానికెల్ల సంతసముఁగలిగించుచు నె యున్నది. పొడవు, వెడల్పు, సగాధము, నెటు చూచిన నంతములేవి యానక్షత్రరాసుల నిదానించునపుడు గలుగు శాంతికి శాంతియె యపమానమై హృదయస్పందనముచు విసఁబడు ననవచ్చును. అనది నంబు నానక్షత్రములు తమతమతావులం దప్పక స్థిరముగ నున్నట్లు గన్పట్టుచుండును. అయినను గొంఁతము శ్రద్ధతోఁ బరిశీలించినచో నొకటి రెండు మాత్రము తక్కినచుక్కలప్రక్కఁ జరించుచుండుట స్పష్టమగును. ఇవియు నక్షత్రములకన్న పెద్దవిగఁ గాన్పింపని కారణమున నభ్యాసము లేనివానికి వాని నేర్పాటుగఁ దెలియుట కష్టము. ఒకటి రెండుమాటులు చూచినతోడనే యొక నెవరిసాయ మవసరము లేదు. ఆవిధముగ స్థానచలనము గలచుక్కలఁ బరిశీలించినయెడల,

నవి యై దని తెలియవచ్చును. సంవత్సరమునందుఁ గొన్ని నాళ్లు సూర్యాస్తమయ సమయమునను మఱికొన్ని వేళల సూర్యోదయాత్పూర్వమునను జంద్రునివలెఁ దెల్లని వెన్నెలను గురియు మహాతేజోవంత మగుచుక్క యొకటి గాన్పించు చుండును. అదియె శుక్రుడు. శుక్రునియంతయు కొంచెము తక్కువయొ తేజంబు గలిగియు సంతస్వచ్ఛముగ లేని మఱియొక చుక్క గన్నట్లు నదియె బృహస్పతి. శుక్రునకు బృహస్పతియె సమానము. బృహస్పతికి శుక్రుడె సమానము. సూర్యునకు భూకక్ష్యకు సంతరమున నుండు గ్రహములయందెల్ల శుక్రుడె పెద్ద. ఆకక్ష్యకుఁ జై గలకక్ష్యలయందన్న గ్రహములయందె కాక గ్రహము లన్నిటియందును పెద్ద బృహస్పతి. కావుననే యథోనివాసు లగు దైత్యులకు నాచార్యుఁడు శుక్రుఁడు. ఊర్ధ్వలోకముల కాచార్యుఁడు బృహస్పతి. అది యట్లుండె. మఱియుఁ బరీక్షించిన నొక తెల్లనిచుక్క యొక్క టి కడుఁజన్నది, కిరణశూన్యమై నట్లు గాన్పించు నదియె శని. శుక్రుఁడు దెల్లగఁ గనంబడునట్లే, సంవత్సరభాగముంబట్టి సూర్యోదయసూర్యాస్తమయముల నెఱ్ఱనిచుక్కయి యొకటి చూపట్టు. నదియె యంగారకుఁడు. ఇవి కాక మరకెన్నఁడోకాని కాన్పింపనిది బుధుఁ డనుగ్రహ మింకొకటి కలదు. ఈవిధముగ స్థానము నూలు చుక్కలు గ్రహము లనియుఁ దక్కినవి సక్షత్రము లనియు న్యవహరింతురు. ఈగ్రహములను బ్రతిదినముఁ బరీక్షించుచున్న నవి నానాట సక్షత్రమునుండి సక్షత్రమునకుఁ బోవుచున్నట్లు గాన్పించును. వీనిచలనమును బశ్చిమమునుండి తూర్పునకు, సూర్యసంచారపథమునందుఁ జూడవలయును. ఇట్లు గ్రహములు సక్షత్రము లయందుఁ బశ్చిమముననుండి తూర్పునకు నడుచుచుండుటవలన భూమియందన్నచునకు సక్షత్రములును, వానియందన్నగ్రహములు దూర్పుననుండి పశ్చిమమునకుఁ బోవుచున్నట్లు చూపట్టును. ప్రతిదిన మేదో నొకగ్రహముఁ బరీక్షింప జూచుచున్నచోఁ గొంతకాలము జరుగునరి కొకవిచిత్రము కనఁబడును. హఠాత్తుగా నొకనాఁ డెప్పుడో పశ్చిమముననుండి తూర్పునకు నడచుచున్న గ్రహము తూర్పునుండి షడమటికి వెనుకకు నడచుచున్నట్లు భ్రాంతికలుగును. అప్పుడు గ్రహము వక్రించె నందురు. గ్రహము లన్నిటికి నిర్దిష్ట క్రణము గలుగుచునె యుండును. మఱి కొంతకాలమునకు యథాపూర్వముగా వక్రించిన గ్రహము పశ్చిమమునుండి తూర్పునకు నడువ మొదలిడును.

మనము ప్రతిదినముఁ జూచు గ్రహములలో సంగారకుఁడు గురుఁడు శుక్రుఁడు ననునవి యెంతయు నాష్టోదకరములు. కొన్నిసమయములందు సూర్యా

స్తమయ మైనకొంచెము సేపటికిఁ బడమట నెట్టిగఁ గాలినబొగ్గునిప్పు యనునట్లు రక్త తేజోమయం బగునొక్క గ్రహము సూచనగు. అదియె యంగారకుడు. అంగారముంబలె నెట్టిగ నుండుటచేతనె దాని కాపేరు గలిగినట్లు స్పష్టముగఁ దెలియుచునె యున్నది. మఱికొన్నిసమయములం దాగ్రహమె సూర్యోదయ మునకు ముందొకటిరెండుగంటలవేళఁ గాన్పించుచుండును. మఱికొన్నిసమయముల సూర్యునితో సమముగ నుదయించుటచే, నస్తమించుటచే నది కనఁబడక పోయినఁ బోవచ్చు నట్టిచో నది యస్తంగతం బయ్యెనంటారు. తక్కిన గ్రహముల కన్న నీయంగారకగ్రహము తఱచు వక్రించుచుండు కారణమున దీనికి నక్రియను నామము గూడఁ గలదు.

ప్రాచీనకాలము నుండియు దీనియెట్టింపనేమె మనంబులం దుండినది. భూమయం బగుదీపికా తేజము గలదగుట నీగ్రహం బనేకయుగ్రహములకు మహాది ప్రణములు యుగములు మొదలగుబాధలకుఁ గారకుండని నిర్దేశించిరి. అదియుంగాక, యీగ్రహము, మరుప్రదేశములఁ బర్యవ్రాజ్యముల సూదించు నని చెప్పిరి. ఐన నింకొకవిశేషము గలదు. అంగారకునకు ష్ట్రకారకత్వ మారోపించుటయుఁ దక్షేత్రంబు లని వాడుచున్న మేష నృశ్చికంబులు పర్వతారణ్యతలంబుల నొకటియుఁ గొంచెము జలముగల తేమనేల నొకటియు సూదించునట్లుఁ జెప్పుటకుఁ గలకారణము విచారింపవలయు. ఈవిషయము లన్నియు మనము ముందు పరింపఁబోవు కేవలప్రత్యక్షపరీక్షచేఁ దెలిసిన విషయములకుఁ జాల సంబంధము గలిగియుండుటచే నవి, జాతకభాగములోని వయ్య సిద్ధాంతములోనికిఁ దేవలసినచ్చినది. మైబేర్కొనిన దానింబట్టి యంగారకగ్రహము స్థలమయంబను నభిప్రాయము ప్రాచీనులకుఁ గలిగియుండుట దెలియవచ్చును. ఇట్టియభిప్రాయము వారి కెట్టిప్రమాణములంబట్టి కలిగినదియుఁ జెప్పుటకుఁ దగునాధారములు లేవనియుఁ గేవలము బుద్ధిసూక్ష్మతయె వారి యాధార మనియుఁ బైనఁ జెప్పియుంటిమి. ఇది బొగుగ జ్ఞాపక ముంచుకొనవలయు.

సామాన్యముగా నేయంత్రసహాయములేక కంటితోడనె యంగారకుని బరీక్షించుచుంటిమేని యొకానొకప్పు డది శుక్రనియంత పెద్దదిగను మఱియొకప్పుడు నక్షత్రములతో సమానముగాఁ జన్నదిగను గన్పించును. ౧౮౨౦ సంవత్సరము జనవరినెలలోఁజూడ నట్లు పెద్దదిగఁ గాన్పించి యాననంబగు నెలయందను దరువాతను మిక్కిలిచిన్నదిగఁ గాన్పించినది. దీనికిఁ గారణ మాకాణమున

నది భూమికిఁ జేరువగ నుండుటయు నిప్పుడు దూరముగ నుండుటయు నని తెలియవలయును.

భూమికి నొకానొకప్పు డిది చేరువగ నచ్చుచుండుటయు నొకానొకప్పుడు దూరమునకుఁ బోవుచుండుటయుంబట్టి యంత్రశోధన కొకప్పు డనుకూలముగ నుండుటయు నుపయోగకర్షణులు లేకయుండుటయుఁ దటస్థించుచుండును. కాని భూమికి మిక్కిలి సమీపమునకు నచ్చినప్పుడు భామగ్రహము వేధించినట్లు మఱి యేగ్రహము వేధించుటకు వీలుగలుగదు. అట్టి సమయములం దొకపాటి దూరదర్శినిం దెట్టి చూచినచో మంచి చిత్రముం జూడవచ్చును. నట్టికంటితోఁ జూచినప్పుడు ఆ గ్రహమునందు సంగారకగ్రహ మెట్టిగనె గాన్పించును గాని కేవల మెఱుపుమాత్రమే కాక కొన్నితావులం దెట్టిగను గొన్నితావులందు నల్లగను గాన్పించును. మొత్తమునకు నెఱుపె యెక్కువ స్ఫుటముగ నుండుటఁ గంటఁ జూచునపు డెట్టిగ దోచును. ఆయెఱుపుమచ్చలను నల్లమచ్చలను గొంతకంటకుఁ జూచుచుండిన నవి కదలుచున్నట్లు స్ఫురించును. మఱియుఁ గనుపెట్టికొని యున్న మచ్చతరువాత మచ్చ కుడిచుంకి యెడమకుఁ దిరిగి పోవుచుండును. ఇంకను బరీక్షించినఁ జివరకు నచ్చినమచ్చయే మరల నకున వెంబడి రా మొనలుపెట్టును. దీనింబట్టి యంగారకగోళము భూగోళము వలెఁ దిగుచున్నట్లును, మనము చూచునది యేమేఘములో చంచలములగు మఱియొకదార్థములో గాక స్థలనిర్దేశము గలశాశ్వతభోగముల నిశ్చయము లేలును. మఱియు నీమచ్చ లొకమాటు గనఁబడి తిరిగి కనఁబడుటకుఁ గల యంతరము దెలియుటవలన సంగారకగోళము తిరుగుటకుఁ బట్టుకాలము గణించ నచ్చును. అట్టి శోధనలవలన సంగారకమండల మిరువదినాలుగుగంటలు ముప్పు కేడునిమిషములు నిరువదిమూడుసెకనుల కొకమాటు తిరుగు నని తెలిసినది. కావున సంగారకమండలమునందున్నను మనలోకమునందునలె నె యహోరాత్ర ప్రమాణమునఁ గొంచెమేనియు భేదము గలుగదు. ఐన నది సూర్యునియొద్ద నుండి భూమికిన్న నెక్కువదూరముగ నుండుటవలనఁ బవనశ్చయం దింతయెండ యుండదు రాత్రులం దింతకన్న నెక్కువ చీకటిగ నుండవచ్చును. సూర్యునికి దూరమం దున్నను, భూకక్ష్యకుఁ జైగల గ్రహములకు దగ్గఱనుండుటవలన వానిచెలుఁ గొకకొంత సదుపాయమున నుండవచ్చును. అంగారకదినప్రమాణము మానవదినవత్సరమే యనుటచే నంవశ్వరము నట్లయండు ననుకొనదురా అంగారకుండు సూర్యునిచుట్టు దిరుగుమార్గము భూమితిరుగుదానికన్నఁ

గించిదూనమున రెండింత లగుటచే నంగారకవత్సరము మనసంవత్సరములు రెండింటికి సమాన మగును. నిజముగా మనవాసరము లాఱునందలు నెనుబడి యే జైన నొక్కభామసంవత్సరం బగును. మనయూయూఱునందలు నెనుబడి యేడుదినములు నాఱునందలుసఱునదితోట్టుది యంగారకదినంబు లగు ననిన మానవదినంబునకు భామదినంబునకుం గలవ్యత్యాస మెంతస్వల్పమో యూ హింపవచ్చును.

దూరధర్మిని యంత్రముచే నంగారకబింబము శీఢించిన దానివ్యాస మైదువేలమైట్లపొడవున్నట్లు దేలుచున్నది. దీనింబట్టి యంగారకగోళవైశాల్య ముకన్న భూతలంబు రెండుసర రెట్లున్నట్లు గణితసిద్ధ మగుచున్నది. మఱియు సూర్యనొడ్డునుండి దానిదూరముంబట్టియు, బదార్థముంబట్టియు, నాగోళము నందు మనలోకములోని వస్తువు లన్నియు సగముసూర్యగునట్లు గనంబడును. మఱియు, వస్తువులతూసిక భూమి యాయూవస్తువుల నాకర్షించు శక్తి గొలుచు ప్రమాణం జైనయట్లే, యంగారకగోళమున నాయూవస్తువులభారము భామ గ్రహ మాయూవస్తువుల నాకర్షించుశక్తికిం గుఱు తగుంగవున నాశక్తి భూమికిం గలశక్తియం దధికమై యుండును. ఈకారణముననే యులోకమున వృక్షము లుండుట సంభవించు నేని యని భూలోకములోని చెట్లకన్న రెండింత పెక్కున యెక్కువకుం బెరుగును.

అంగారకబింబ మక్లంబునంజూచిన గర్జన, దేవములు భూయూతలంబులు గానంబడు నని నేర్చికొని యుంటిమి. అది యేమైనదియుఁ జర్చించుటకుఁ బూర్వము వే తొకచిత్రము గనంబడును. బింబమున కూర్ధ్వాగ్రమునం దొక తెల్లనిమచ్చ కానిపించును. మనభూమిని విమానమందు బహుదూరముననుండి యెవరైనఁ జూచిచేని సంతతహిమాన్వతంబు లైనధ్మగ్రంబులు నావిధంబున నె గనంబడును. ఈసామ్యముంబట్టి యదియు భామమండలధ్మగ్రం బగునని యను మేయింపవచ్చును. పండితులందఱీవిషయంబున నేకాభిప్రాయమే కలిగియున్న నాధ్మగ్రప్రాంతశ్చేతపదార్థ మేమైనదియు నీశ్వయింప సంకోచించువారలుం గలరు. కొందఱు అది హిమంబై యనియు, గొందఱు ఘనీభవించిన యంగారా స్లువాయు* వనియు వాదించుచున్నారు. కాని యాశ్చేతపదార్థము క్రమక్రమ ముగాఁ గరగి నీలంబగువలయంబు యంత్రంబునం గనంబడుటంజేసియు, దద్వలయుము శ్చేతప్రదేశాగ్రమువెంబడి వ్యాపించుచుండుటంబట్టియు, సంగారా

* దీనినె బొగ్గుపులుగుగాలి యని ప్రాచీనయోగ్యశాస్త్రముల వాడిరి .

స్తువాయు హ తేజంగున నట్టిస్థితిగతుల ద్రవత్వము సెందకయే యావిరి యగునను
నివర్తనముంబట్టియుఁ దెలుపు మంచనియు, నీలవలయము జలంబనియు సిద్ధాం
తమునేయుటకు నేయభ్యంతరము గలుగరాదు. మఱియుఁ గొన్ని నాల్గుచనుటయు
నుక్తరాగమునఁ గన్పించిన తెల్ల క్రమక్రమముగా మాటువడి యీవరి దక్షిణం
బున దృక్పథంబునం బడును. ఇప్పు డుత్తరధ్రువము వెనుకకుఁబోయి దక్షిణ
ధ్రువము మనవైపునకుఁ దిరిగినది. భూమండలధ్రువంబు లేర్పడినతోడనే
సూర్యునివైపున కామండలాక్ష మెంత యొరగియున్నదియు స్పష్టమగును. అట్లు
శోధించి భూమిగోళము సూర్యునివైపునకు నిరువదినాల్గుభాగ లొరగియుం
డుటఁ గనుఁగొనిరి. భూమి యిరువదిమూఁడుభాగ లొరగియున్నది. రెండును
బోల్చినఁ బరస్పరముఁ గలపామ్యము తెల్లమె. భూమి సూర్యునివైపున కొరగి
యుండుటంబట్టియే ఋతుభేదములు కలుగుచున్నవి. యంగారకగోళమునుం
గొంచె మించుమించుగ భూమియంతయే యొరగియున్నందున నచ్చటి ఋతు
వ్యవస్థ భూమండల ఋతుక్రమంబే యగును. ఐన సంగారికవత్సరము మానవ
వర్షమునకు ద్విగుణము గావున నాలోకమునందుఁ బ్రతిఋతువు మనఋతువు
నకు రెండుింత లుండును. సామాన్యముగ భూమండలమున ఋతువు లన్నియు
సమానములు. మకరసంక్రమణము మొదలు మేషపర్యంతముఁ గలశీతకాల
మును, మేషము మొదలు కర్కటకమువఱకు, నచ్చటి నుండి తులనవఱకును, సం
దుండి తిరిగి మకరపర్యంతముఁ గలఖండచతుష్టయముఁ గొంచె మించుమించుగ
సమప్రమాణములై యొ యున్నవి. అంతేకాక శీతకాలమునందు, అనగా,
మకరసంక్రమణమునకు భూమి సూర్యున కతిసమీపముననుండి దక్షిణార్ధము
నకు గ్రీష్మారంభ మగుటవలనను మఱి యప్పుడే భూమి యతిశీఘ్రముగఁ జరిం
చుటచే నందుఁ గలవారికి వేసవికాల ముగ్రమయ్యు ప్రాస్వపరిమితం బై
యున్నది. ఆవిధముగ నే యంగారకలోకమందును దక్షిణార్ధమునను వేసవికాల
మగునపు డాగోళము సూర్యుని కతిసమీపమున నుండును. భూమండలమున
దక్షిణార్ధవాసులకు వేసవియెండ లెక్కువగ నుండునట్లే భూమివాసులకు దక్షి
ణార్ధమున వేసవియెండ లెక్కువై వేసవికాలము ప్రాస్వమై యుండును. ఉత్త
రాగమునందు మకరసంక్రమణము మొదలు మేషపర్యంతము నూటయేబది
యెనిమిది దినములును, మేషముమొదలు కర్కటకమువఱకు నూటతొంబది
తొమ్మిది దినములును, గర్కటకము మొదలు తులసంక్రమణమువఱకు నూట
యెనుబదిమూఁడుదినములును, దులాది మకరాంతము నూటనలువదేడుదిన

ములుం గలసి ఋతుచక్రము పూర్తియగుసరికి మానవమానంబున నాఱువం దలు నెనుబడేడు దినంబులుగా సంగారకసంవత్సరము వర్తిల్లుచున్నది. ఉత్తరార్ధ మున గ్రీష్మమగుడు దక్షిణమున శీతంబును, నందు వసంతమగునెడ నిందు హేమంతంబును నందు శీతం బగునెడ నిందు గ్రీష్మంబును, నందు హేమంతం బగుచో నిందు వసంతంబు నగుచు మొత్తమునకు సంవత్సరము పూర్తియగును. కావున నుత్తరార్ధమునకు వేసవి నూటయెనుబదిమూడు దినములు, దక్షిణము నకు నూటయేబదియెనిమిది.

ఈశీతాతవకాలంబులం గలవ్యత్యాసములంబట్టి శీతంబున గలియం దున్న యావిరియంతయు హిమస్వహాపముం బొంది ధ్రువప్రాంతహిమప్రదేశము నృద్ధిపొందుచుండును. మఱియు వేసవి సనుదేర నుగ్రం బగునాతపంబు చే నదికరగి ద్రవత్వము చెందుచుండును. భూగోళధ్రువంబులం దీవిధంబున శీత కాల మాఱుమాసములు మంచు పెరుగుచుండుటయు, వేసవియాఱుమాసము లది కొంత కరగిచుండుటయు సంభవించును, కాని, ధ్రువప్రాంత మెన్నడు మంచులేక స్వచ్ఛముగ నుండదు. మఱియు భూమండలమున నుత్తరార్ధము నందు శీతవాతములును హిమప్రదేశములు నింగ్లాడు పర్యంతమును వ్యాపిం చుచుండును. దక్షిణార్ధమునంనన్నచో యవి యంతదూరమునకు రావు. అంగా రకలోకమందే నీవిధమున సె హిమప్రదేశముల పరిమాణములు ధ్రువ ద్వయంబులకు భేదములుగ నున్నవి. ఉత్తరార్ధమున వేసవికాలము చాలదినము లుండుటయు శీతకాలమునఁ దక్కువగుటయుఁ బట్టి చూడ నందు హిమప్రదేశ ము స్వల్పముగ నుండఁబోలు నని యూహింప నవకాశము కలదు. ఆవిధము గనే దక్షిణార్ధమున వేసవి స్వల్పమై శీతకాలము చాలదినము లుండుట వలన నచ్చట హిమప్రదేశ మతివ్యాప్తముగ నుండవలయు. ఐన నట్లుండక దక్షిణ భాగమందు వేసవి యత్యుగ్ర మగుకారణమున హిమం బంతవ్యాప్తముగ గానంబడదు. సరిగదా, ౧౮౯౮ సంవత్సరమునందు భౌమమండలగ్రీష్మకాల మున దక్షిణధ్రువమున మంచే లేకపోయెను. ఆసంవత్సరమున సంగారకలోక మునందు వేసవికాల మత్యుగ్రమై యుండియుండవలయును. అంతేకాక వేసవి యెండలు సామాన్యముకన్న గొంచే మెక్కువైనంతమాత్రమున మంచంతయు హరించిపోవుట చూడ నిశ్చయముగా నచ్చటఁ గలమంచు స్వల్పమాత్రమై యుండవలయు నని గ్రహింపవచ్చును. భూమండలమునందువలెనే భూగోళ మునందు ధ్రువప్రాంత సముద్రజలము పానార్హమై యుండును. ధ్రువప్రదేశ

మింకను బరిశీలించిన నందుఁ బెద్దపెద్ద బీటలు చూడనగును. ఇవి ప్రతిసంవత్సరము మాత్రక వచ్చినచోటనే తిరిగి వచ్చుచున్నట్లు కనుపట్టును, కావున నవి మంచుపగులుట వలన నేర్పడినవి కావు. ఎన్నియో లక్షలమైల్లదూరమునకుఁ గానిపించు చున్నవి కాన నెక్కువ వెడల్పు గలిగియుండవలయును.

భౌమభండల మధ్యమందుఁ జూచినతోడనే కనఁబడునవి తెల్లనిధ్రుపంబులు గాన నవి యేమైనది ముందుగ నేర్చుకొంటిమి. చింబ మింకను బరిశీలించిన నల్లనిప్రదేశములు గొన్నియు భూసరప్రదేశములు గొన్నియుఁ గనంబడును. నామాన్యముగ నంగారకమండల మెట్లగుఁ గనఁబడుటకుఁ గారణ మీ భూసరప్రదేశబాహుళ్యమే.

ప్రపంచమందనుభవమువలన స్థలభాగములు నానాస్వరూపులు గలవిగను జలభాగములు నీలములుగ నుండుటంబట్టి పండితు లానల్లనిప్రదేశములు సముద్రము లని చెప్పిరి. వెనుకటికిఁ జంద్రబింబమునఁ గలనల్ల యీవిధముగనే సముద్రము లనుకొనియుఁ జిరర కవి సముద్రములు గాక పోయెను. ఇందైన నటులే సంభవించె నని ముందుముండు దెలిసికొనఁగలము.

కషాయ తేజసనున్వితము లగునీప్రదేశములఁ బరిక్షించుకొలఁది పండు నల్లనిరేఖలు గననగు. ఇవి యొకసముద్రముననుండి మఱియొకసముద్రము వఱకు వ్యాపించియున్నవి కాన మొట్టమొదట వీనిని గనుఁగొన్నవార లవి జలసంధులని చెప్పిరి. యంత్రసహాయము బలమైనకొలఁదిఁ గ్రొత్తగ్రొత్త జలసంధులు చూచుచున్నచి. అంతేకాక యివి యం దం దడ్లదిడ్లముగ నొకదానినొకటి కలియుచు వచ్చినవి. అవిధముగఁ గలిసినప్రదేశములయందుఁ బెద్దపెద్ద గుండ్రని మచ్చలు నల్లగఁ గాన్పించుచువచ్చెను. ఈగుండ్రని మచ్చలు చెఱువులను భ్రాంతి కలిగెను. అది యట్లుండ నీజలసంధు లన్నియుఁ జైన మనము తెలిసికొనియున్న ధ్రువస్రాంతమండలి పెద్దబీటల నుండి బయలుదేరినట్లు స్పష్టపడుచుండెను. ఈసంధులు నవియున్న స్థలభాగములవలెనే స్థిరములై కనుపట్టును. ఒకానొకసంవత్సరమునం దొకతావునఁ గనఁబడిన కాలువ మఱియొకసంవత్సరమున గనఁబడకున్నను గనఁబడునప్పుడు మాత్రము వెనుక గనఁబడినచోటనే యుండును. దీనింబట్టి గోళమందంతట నెం దెం దెన్నికాలువలున్నదియును బటంబులఁ జిత్రించిరి. అంతేకాక రానురాను ఛాయాపటములును దీసిరి. అన్నిటిం బరిశీలించి చూచిన నీకాలువలు కొంచెమేనియు వంకరలేక ధ్రువస్రాంతములనుండి తిన్నగ మధ్యభాగమునకు దిగుచున్నవి. ఒక్కొక్క

కాలువయు ధుగ్రమునుండి ధుగ్రమునకు వ్యాపించు రేఖ నంటి యున్నట్లు చెప్పవచ్చును. దీనినిబట్టి కాలువ లెంతెంత దీర్ఘములైనవియుఁ జెప్పకయే తెలియుచున్నది. యంత్రసహాయమున వీని వెడల్పుంగూడఁ గొలిచి చూడఁ గొన్ని రెండేసివందలుమైళ్ల వెడల్పున్నట్లు చెప్పుచున్నారు.

మొసమొన్నటివఱ కీకాలువ లన్నవి స్థలభాగములందె యున్న వని యందఁ జనుకొనిరి కాని చివరకు నల్లని మచ్చలయందు సైతము వ్యాపించి యున్నట్లు తెలిసెను. ఇందును గాలువలు సమగ్రసరళరేఖిత. ఐన నొక్కొక్క నల్లనిమచ్చ వంచయం దొకబిందువునుండి యందుగల కాలువ లన్నియు బయలుదేలునట్లు గన్పించును. దీనినిబట్టి యానల్లని ప్రదేశములు జలభాగములు గావనియు నవియు స్థలభాగములె యనియు, నేకాక్షరముచేతనో నల్లగఁ గన్పించుననియు, సంగారికబింబ మంతయు స్థలభాగమే కాని జలభాగము కాదనియు నున్నజలభాగము గ్రువప్రాంతమున కల వని యు సిద్ధాంతము సేయవలసి వచ్చెను.

అద్దమున మొనటఁ జూడఁజోవునపు డేమి చూచునదియుఁ, జూచునది వాస్తవావృత్తి యగునదియుఁ గానీదియు తెలియని సంశయమునఁ గాలువల గుర్తింపలేకున్న నొకపూలు చూచి విశ్వాసమునఁ జూచువానికి నల్పప్రయత్నముననే యాశాచులోకమందలి గూపిచిత్రము లన్నియు స్పష్టముగఁ గన్పించును. ప్రారంభమున రక్తప్రదేశములందలి కాలువలె నమృతపోయిరి. చూడఁ జూడ వాని నిజము డెలిసి యెన్నికాలువలగులవో యెంతెంత పొడవుగలవో కోధింప నారంభించునదికి ఛాయాప్రతిబింబములందుసైతము గాలువలు గన్పించెను. ఈనూతనవిశేషము నరయుచుండఁ గందఱు గణితవేత్తలు కాలువలు గొంచెము వివర్ణము లగుచుండుటయు, వివర్ణము లగువానిప్రక్కన వానికి సముఖముగ* వానియంతంత కాలువలు గన్పించుచుండుటయుఁ జూచిరి. ఇది మిక్కిలి యద్భుతము. కాలువ లొక్కొక్కటె కాక జంటలుగఁ గూడనున్నవి. ఒక్కొక్కసంవత్సరమున జంటలో నొకకాలువ నల్లగ స్పష్టముగఁ గాన్పించును. ఒకటి నల్లగ నున్న రెండవది తేలికగఁ దోచును. అది తేలికగనున్న నిది గాఢముగఁ దోచును. ఈజంట కాలువలు రక్తప్రదేశములందును ఛాయాతలములందును వ్యాపించి యున్నవి. ఈజంటలందుఁ గొన్ని మహాదీర్ఘములు. కొన్ని స్థానికమాత్రములు. ఐన నివి విస్తారముగ గోళమధ్యభాగమున నలువది యైదంశల యంతరమునందుఁ జూడఁదగును.

* సముఖరేఖ మన సమానంతర రేఖ.

మఱియు నెట్టియేర్పాటులవలన నొకవాహిని వివర్ణమైన రెండవది పురి
కొనుచున్నదో యొకటి పురికొనిన రెండవది వివర్ణమగుచున్నదో యొకను
బండితులకుఁ దిన్నగ బోధపడినది కాదు. ఈవిషయమై శోధింప శోధింప
సాగరసంగసప్రాంతమున మననదులు పాయలుగఁ జీలి యొకదానిశాఖ లొక
దానితోఁ గలిసి రెండింటికి సభేదం బైనరీతిఁ గొన్నియెడలను, గొన్నియెడల
శ్రీమముఖముఖాకృతులైన ములుకులతో సగ్రము లేర్పడుచున్నట్లును సువ్యక్త
మయ్యెను. సర్వసామాన్యముగా నొకసారినిష్ఠయము ప్రకృతదేశమునుండి
ఛాయాతలంబునకు సంక్రమింపవలయునేని నిట్టిములికి యాతమస్థలసీమంబునఁ
జప్పక చూడవగు. ఈములుకులు నిజముగా సృష్టియందె యన్న వగు నేని
సన్నియు నేకాకృతిగ నెట్లొందె వు? ఒకస్థలంబునకు నొకస్థలంబునకు మృ
చ్చిలావస్యశిలోచ్చయాలికి నొకటి ప్రకృతిపరిసరంబులం బరికరంబులు
మూలుచుండుంగావున సన్నియుండు నేకాకృతులై యున్నపుడు కృత్రిమ
నిర్మాణంబు లనుమేయించుట సాహసం బనంజనదు. ఏది యెటులున్న నీ
యుగ్మసారిణులు ఖండసంధ్యభాగమునందె. నిశేషముగ నుండుటయు ధ్రువాభి
ముఖముగఁ బోవుకొలది సమదు లగుటయు స్పష్టముగఁ గన్పించుచున్నది.
కాని గోళము మధ్యభాగమునందు రెండుసమాంతరవలయములు రచించిన
వాని నుంశమున నుండుగోళఖండము తక్కుంగల యేభాగమున రచించిన
యొక్కవలయముల మధ్యనుండు ఖండములకన్న నెక్కువగు ననునది కేవల
స్థానస్థితిని బోధపడును. మధ్యఖండమున నైశాల్య మెక్కువ. నైశాల్య
మెక్కువ గల నానిసంఖ్యయు ననుసంపముగ నె యెక్కువ. ఇదియు వాహి
ము కృత్రిమనిర్మితము లని నూచించుచున్నది. ఇంతవఱకు వాహినులు ధ్రువ
“ధ్రువాంతరరేఖలనంటి యస్థితరేఖాశాస్త్రప్రసక్తిఁ జూపుచుండుట నెఱిగి
యుంటిమి కాని దానికిఁదోడుగ నిపుడు వానియందు దేశోచిత విభాగవ్యవస్థ
యుఁ జూపట్టును. ఈనిదర్శనము లన్నిటింబట్టి వాహినులు నిశ్చయముగ
మేధావినిర్మితము లని యూహింపవలయు.

ఈవాహినులు మేధావిరచితము లని యొప్పికొని నంతనె వానివాని
ప్రమాణములు కొలిచినకొలది సద్భూతం బగుచున్నవి. వాహినుల యధార్థస్వ
రూపముఁ దెలియవలయునను వాంఛయు నెక్కు వగుచున్నది. ఈవాహినుల
కన్నిటికిని జన్మము ధ్రువప్రాంతస్థితియందు యొకయూహ చేసితిమి కద. ధ్రువ
ప్రాంతస్థితియందు బైనచో నది వేసవివచ్చినఁగానికరఁగదు. కరఁగినఁగాని జలము

లేదు. జలములేనప్పుడు వాహినులు పైకి గాన్నింపవు. ధ్రువప్రాంతమునకు సరియైన వేసివి వచ్చినంతనె హిమయు కరిగినారంభించి క్రమక్రమంబుగా జలము గోళమధ్యమునకు వ్యాపింపం గాలువలు ధ్రువమునుండి దిగువకు నలుపెక్కుచుండుట శోధనావిచక్షణుల చక్షుకునకరణంబులకు గ్రాహ్యంబులై యుండవలయు. ఈవాదముం బురస్కరించికొని కాలువలు శోధించి నారంభించుటయు వానివాస్తవము మఱింత బాగుగఁ దెలియవచ్చును.

భూమంజులమందుంబలె సంగారకగోళమందును వసంతాదియుత్యున్యన్య సూర్యమండలమునుండి గోళదూరముంబట్టి కలుగుచుండు ననియు, భూలోక మందును భూలోకమునందుంబలెనె క్రమంబుగ వర్షిల్లుచున్న ననియు నేర్చుకొంటిమి. ఇక, పసంతకాల మనునది గోళధ్రువము క్రిమిక్రమముగా సూర్యుని నైపు దిరుగుట ముగించఁ గలుగుచున్నది కాన విషువత్ప్రాంతదేశముల నది ప్రారంభించి నాలుగుమాసములకు గోళోర్ధ్వభాగముఁ జేరుచున్నది. పసంతారంభ మనినంతనె పచ్చని కలమంబులును, శావ్యములును నృత్యములును క్రమక్రమముగాఁదలతెత్త నారంభించి నేలయంతయు వింతకాంతలు ముంచుట స్ఫురించును. నూనలోకమున నసంతాగమునుం బ్రేసనుండి యుడలేసి శోధించుచుండులేని యట్టివాగు భూమంజులముఁ బుధ్యభాగమునుండి ధ్రువప్రాంతములకు వరుసగాఁ బచ్చరంగులు క్రమముచుండుటయు, దానికి రెండవప్రక్క నటులె ధ్రువంబునుండి పుధ్యభుండమునఱకు నన్నె తలుఁగుచుండుటయు విగ్రయంబుగఁ జూడఁగలుగు. అవిధముగనే యంగారకమండలమునందును నానాదేశసంసంతాగమును దుష్ఫణికాచరింగంబున మనమును జూప శక్తులమై యుండవలయు.

నిజమునకుఁ గవలెనుచునె యున్నది విషువత్సమ వసంతారంభ మైనంతనె యాప్రాంతంబునందలి ఛాయాతలంబులన్నియు మఱింత నిగనిగలాడుచుఁ గాన్పించుచున్నవి. వానియం దగవడు కాలువలన్నియు మఱింత స్పష్టములై తోచును. అట్లు ప్రారంభించి కొంతకాల మగుసరికి యావలిసగమునఁ గాలువలు వివర్ణములు గా మొదలిడును. తరువాత పరుసవెంబడి విషువదూర్ధ్వ సారిణు లన్నియు ధ్రువమునఱకు నలుపెక్కుచుండును. క్రిందినన్నియుఁ దెల్లఁబాటును. అంతేకాక యీనూతనవసంతారంభమునఁ గొన్నిసమయములం దొక నాఁడు పచ్చగఁ గాన్పించిన భాగములు మఱునాఁడు హఠాత్తుగాఁ దెల్లవడిపోవును. మఱియు నొకానొకప్పుడు చాలకాలమునుండి తెల్లగ నున్న పొడలు పచ్చపాటును. ఈవ్యత్యాసములు గలుగుటకుఁ గారణ మూహింపవలయు.

ఈలక్షణములు వృక్షసముదాయములకుఁ బట్టును. మొలకలపైఁ గప్పిన మంచు, దక్కిన భాగములకన్న ముందు కరఁగును. పైవేడిమి కొంత హెచ్చిన తోడనే వృక్షసంపర్కము గలమంచు శీఘ్రముగ విడిచును. అంతేకాని పచ్చగ నున్న ప్థలము హఠాత్తుగఁ దెల్లవడి మఱునాడు నల్లపడవలయు నన్న సది జలప్రదేశము కాఁజాలదు. జలమే ఘనీభవించిన నామంచగడ్డ యంత శీఘ్రముగఁ గరఁగదని ప్రకృతిపరిచయము గలవారందఱకుఁ దెలిసినవిషయమే. పండితు లనేకు లీసారిఁజల వృద్ధిక్షణములఁ బరిశీలించుపూనిక పాదువారు వేధించిన యంతవట్టునకు వసంతారంభాది దినసంఖ్యలను సారిఁచి నీలిమాసాం ద్రతలను పాదకక్ష* లంబకక్ష†లుగా గ్రహించి రేఖానుబింబము† గావించి చూడఁ గాలువలన్నియు గోళమధ్యమునండి యుత్తరమునకున యెక్కువలు తేలివది. అదేవిధముగ దక్షిణార్ధమునందును వసంతారంభ మగు నెడ విషువ ద్వేశము లారంభించి క్రమక్రమముగా గోళమందలి కాలువ లన్నియు గాఢంబు లగును. ఇటువంటి శోధనలవలనఁ గాలువలన్నవి నిజమగు కాలువలు గా వనియు, నవి వృక్షములు మొక్కలు పైరులు మొదలగువాని పచ్చదనమువలన నటులు గాన్పించుచున్నవనియు, వీనివృద్ధికి ధృవప్రాంతహిమ మాధారమై యున్నదనియు, నాధృవజలముచేఁ బోషించునాడు కాలువలు గోళమందు నానా ముఖములకు వ్యాపించియుండు నాప్రవాహముల కిరుగడల సస్యాభివృద్ధి కలుగు చున్న దనియు, నిందువలననే యాయానీలప్రదేశముల విస్తృతి యొక్కొకచో నందలకొలఁదిమైల్లున్న దనియు సూహించవలసి వచ్చినది.

అంగారకమండలమున నిటులు సస్యాభివృద్ధి సూచితమైనందున, నందుల, నం దెన్నఁదైన వర్షములు కురియుచున్నవా? మేఘములు గలవా? భూమి యందువలె నందును సూర్యరశ్మిచే జల మావిరియై పైకి లేచుచున్నదా? అందును భూమియందువలె గాలి కలదా? నీరు, గాలి, వర్షము, సస్యము నున్నట లైనఁ బ్రాణిలోకమునుంగలదా? యనుప్రశ్న లన్నియు మనస్సునఁ బొడమున పండితు లనేకు లీయర్థము సాధించుటకు యత్నములు గావించియే యున్నార

అప్పుడప్పుడు దుష్ఫణియంత్రములందుపైత మంగారకమండలలోపరికలన నేపథ్యాంతర్గతంజైనట్లు మనగమనగ గాన్పించుచు, నొకటి రెండుదినముల పఱ నారీతి నెయుండుచు వచ్చుచున్నందున మేఘములు గలవను ననుమానముగల్గె; అంతేకాక యొకానొకప్పు డొకనాడు న్యచ్చముగ నున్న భాగములందు మ

నాడు తెలుపు బయలుదేటుచుండుటవలన నింగ్లాండు మొదలగుశీతలదేశములందు వలె మంచు కురిసి బహుశ్రోశముల పర్యంతము గప్పివైచుచుండునటులూహింపవలయును. కావున మేఘములు నావిరియు సంగారకమండలమునఁ గలవనియు, నందు దిగ్గము* తక్కువగుటచే నది యేమాత్రము పడిపోయినను దక్షిణమే యావిరి వర్షరూపమునఁ బడక హిమత్వముఁ జెందుననియుఁ బైకన్పించు విశేషముల కర్థము నేయవలసి యున్నది. మేఘములు గల వనియు హిమము నర్పించుచున్న దనియు స్ఫురించినంతనే, యందు వాయుప్రచారములు గలవని చెప్పితిరవలయు. గాలియే లేనియెడల గోళోపరితలము సం దేర్పడిన భూమము పైకెగయలేక మేఘములె యుండవు. మేఘములె లేనియెడల వర్షము గురియు చుండుటయు, సతిశీతలంబులుగు భృగవప్రాంతములఁ బ్రతివర్షము హిమంబు పేరుకొనుచుండుటయు సంభవింకవు.

అంగారకలోకమున వాయుప్రచారములు గలవు గావున, భూమిపై నున్న వాతావరణము పదార్థములన్నిటిపై నొత్తుచున్నట్లులే యచ్చట గూడనొత్తుచుండవలయు. ఎన వాయువీడనము మాత్రము మనలోకమందున్నంత యుండదని నిశ్చయింపవచ్చును. భూమాకర్షణము భూమ్యాకర్షణమందు సగంబగుటవలన నుద్దిష్టప్రమాణం బగువాయువు భూమిమందుండు భారమున సగంబెయగు. అందువలన వాయుసాంద్రత తగ్గి దానిచేఁ గల్గువీడనమును దగ్గును. వాయువీడనము తగ్గునంతనె జలము నులభముగ నావిరి యగును. సూర్యరశ్మియు వేడి విశేషము తగ్గక యచ్చటి కండఁగలదు. ఈవిధముగా భౌమమండలము భానుబింబముచుండి మనకన్న దూరముగ నున్న కారణమున నాసూర్యరశ్మి స్వల్పముగఁ జేరుచున్నను, వాతావరోధము స్వల్పమైనందున విశేషముగ హరించిపోక యాలోకమున కండుచున్నది. వాతావరోధము తక్కువగ నున్నందునఁ బగటిపూట నెండ వెచ్చగ నున్నను సూర్యాస్తమయ మగునంతనె వేడిమి యతిశీఘ్రముగ నవకాశములోనికి బ్రసరించి దుస్సహ మగునంతశీతముగఁ గూడ నుండవచ్చును. ఆకారణముననె గోళముఖంబు సామాన్యముగఁ దెల్లవాటుననికి హిమాచ్ఛాదితంత్రై యుండుటయు సంభవించును. మఱియు జలము సూక్ష్మముగ నావిరియై చల్లనడునపుడు, న్రవత్వము సెందకయె స్థూల హిమం బగుట కవకాశము గలదు గాన భృగవము సందెకాక క్రిందఁజాలదూరము నటకు మంచుగన్పించును. వాస్తవమునకు దుర్భిణీవేధలకు గోళమధ్యమం

* Temperature = దిగ్గము.

దొకటి రెండు శాశ్వతహిమప్రదేశములు గాన్పించుచున్నవి. అవి పేరుకొనిన చెలువు లైన గావచ్చును. అది యటుండ మేఘముల మాట—పై నర్జించినటు లప్పుడప్పుడు గోళము హిమాచ్ఛాదితమై యస్పష్టముగ గాన్పించుచున్నది. ఐన నొకానొకప్పుడు వాతావరణమునందు నిశ్చయంబుగ మేఘములు చరించు చున్నటులు దోచుచుపచ్చెను. ఇట్లు గదలుచున్న మేఘములు సూర్యరశ్మి ప్రతి ఫలించుటచే దెల్లగ గాన్పించవలయు, లేదా, నల్లగనైన గాన్పించవలయు. అదియు సిదియు గాక తటచుగా భూసకంబులై కాన్పించుచున్నవి. ఈ గౌర మేఘములు మహావేగమున నర్చినుమండలాకాశమున బరువెడుచుండునటులు తెలియవచ్చును. వానిమాకుతిని బట్టియు స్థావరంబుచేతను, సవ్యచ్ఛవదార్థతం జేసియు, గోళాతీతమిహాస్రచారంబులవలన నవి భూమకుతంబులు గాక వాతోద్భూతపరాగపాళికలు గా నిశ్చయించిరి.

ఈవరాగమేఘములు సవ్యసాధారణముగా రక్షప్రదేశములందు బయలుదేలుచుండుటంబట్టి యాప్రాంతముల స్థలస్వభావము నిశ్చయించవచ్చును. వాయురాగములచే మహామరుదేశములందు భూరజంబులు నిసుకయు లేచి మేఘుల నొకచోటినుండి మఱియొకచోటికిఁ బ్రవహించుచుండుట మనమంద వనియు యున్నాము. ఆవిధమున నే యంగారకమండలమునందును వాలుకా నటు బయలుదేలుచున్న మన మరుప్రదేశములు గల ననియూహింపన యుమతియు నీమేఘములు రక్షప్రదేశములందుఁ దటచుగాఁ జూడట్లుచు మురక్షప్రదేశములన్నియు మరుభూములని యూహించవలెయ్యి. అవి మరు భూములు గావచ్చు ననుటకు నితంసాధనంబులును గలవు.

భూగోళమునకుఁ బరమక్రాంతియు* భూమపరమక్రాంతియుఁ దుల్యము లనియు, నాకారణమున నెఱుఁగుచున్న సామ్య మీరెండులోకములకుఁగలదనియు వర్ణాతపాదివ్యవస్థ కొంచె మించుమించుగ నొకటె యనియు నేర్పికొనియుంటిమి. ఆకారణమువలన నె మరుస్థలపట్టిక! యు భూగోళమున కెచ్చటఁ గలదో దానికి నట్టిచోటుల నె యుండు ననుకొనవచ్చును. భూమండలమునందు, మరుప్రదేశము లన్నియు నిరక్షాది; నలునదియైదంశల దూరములోవున నిమిడియున్నవి. భూగోళపటములఁ దీసి చూడవచ్చును. అంగారకమండలమందు నావిధముగ నే యీరక్షప్రదేశము లన్నియు గోళార్ధరేఖ కీనలావల నలునదియైదంతల దూరములో నిమిడియున్నవి. కావున సిదియుఁ దత్తత్ప్రదేశము లెఱుఁగినేల లని నిర్ణయించుట కొకకొంత సాయము గాకపోదు.

* పరమక్రాంతి = Obliquity. † పట్టిక = Zone. ‡ నిరక్ష = Equator.

అటులైన నొకసంశయము కలుగవచ్చును. భూమండలమునందు మరు దేశము లున్న సవియంత విస్తీర్ణములుగ లేవే—యంగారకమండలమునం దవి గోళాకారము నెట్టిగాఁ గాన్పించునంత తటచుగ నున్నవే—రెండులోకము లకు సమీపపరిస్థితు లున్నప్పు డీధేవ మేల గలుగవచ్చును?

భూగోళము ముండుదున్న పదార్థసింధుమై క్రమక్రమముగాఁ జల్లునడి జంతునివాసయోగ్యముగు నవస్థకు వచ్చినతరువాత జలస్థలవిభాగము లేర్పడిన తరువాత నందలి వాయుప్రచారములంబట్టి వ్యత్యాసవిభాగములంబట్టి కొన్ని దేశములకు నర్జనులు గురియుటయుఁ గొన్నిటికి లేకుండుటయు సంభవించి నర్జనులు లేనిప్రదేశములు సగటియెండలకుఁ గ్రాంగియు రాత్రిశీతమునకు సంకొచ్చించియు, వివిధభౌతికావస్థలకు లోనై జీర్ణించిజీర్ణించి, శిథిలమృతై యం త్యావస్థయందు నీటి కాశించని మొండిజాతి మొక్కలు మాత్రము బయలుదేలు మరుప్రదేశములుగా మాలుచున్నవి. నీనింబట్టి స్థలస్థితియోనర్జనుల తార తమ్యముచే గోళములందు నున్నప్రదేశ సంభవమునకుఁ గారణ మేర్పడు నని తెలియవచ్చును. ఏండ్లు ముదిరిన మాంసపుకకు బట్టతల బయలుదేలునట్లే యీ గోళములకును, వయసు ముదిరినకొలది నెవారు లెక్కవగుచుండును. ఒకచోఁ గొంచె మెవారి నేల బయలుదేరినదా దానిచుట్టు పట్టుల నర్జనులేక, పార్శ్వ ప్రదేశములుగూడఁ జొడువడి యది క్రమక్రమముగా నృద్ధికొందును. ఇట్లు బట్ట తల వేయునాంధించినచేతనే గోళమంత కవరయన్న ప్రాంతభించె నని చెప్పు వచ్చును.

ఒకటి చిన్నదియు నొకటి పెద్దదియు నగురెండియోగోళముల నొకే కొలిమియందుంచి, యెట్లుగఁ గాల్చి బయటఁ బడనైన, నందుఁ జిన్నగుండు శీఘ్రముగఁ జల్లనగును గదా. అదేవిధముగ భూమండలమునకు భూమగోళ మునకుఁ గలపరిమాణ వ్యత్యాసముం బురిస్కరించి, భూమండలమందు భూమండలముకన్న ముందుగ స్థలచిహ్నము లేర్పకిన వనియు, దానితోపాటు భౌతికపరిణామములు భూమికన్న హిందుగనే యం దారంభించిన వనియు నిశ్చయము. ఈభౌతికపరిణామబాహుళ్యముం బట్టియొకద పదార్థము లన్నియు జరాక్రాంతము లగుచుండుటఁ గావున భూలోకమునం దెవారులు బయలు దేరికపూర్వమే భూమండలమున స్థలప్రదేశ మగుటయు, నదికొన్నినాళ్లు సారము గలిగి యుండుటయు, సారము చచ్చుటయు, మరుప్రదేశ మగుటయు, నామరుదేశము నర్వత్త వ్యాపించుటయు సంభవించినది. అందుచేత న

గోళమునందు విస్తారము పాడుపడి, నిర్జలమై, ధాతుమార్గలిప్తమై సూర్య రశ్మి ప్రతిఫలించిన నది కాలిన నిప్పుబొగ్గువలె మన కంఠ దూరమునుండి కన్పించుచున్నది. కావుననే దానిని మన మంగారకగ్రహ మంటిమి. ఉష్ణ తత్త్వమంటిమి! సర్వనాశక మగుసేనాని ప్రతాప మంటిమి; వేడిమిచే దహతహలాడునట్లు దోచు నాగ్రహమున కెన్ని పేరులైనఁ బెట్టవచ్చును! పైని నేర్చుకొనినంతనఱ కంగారకగ్రహమున సంతయు స్థలభాగమె యనియు, జల ప్రదేశము, భ్రువస్రాంతమునఁ గలదనియుఁ దెలిసినది. గోళమంతయు స్థలప్రదేశమై యైనయెడ భూలోకమునందువలె నచ్చటఁ గూడఁ బర్యవృత్తములు కటకములు సమతలములు గలిగి గోళముఖమంతయు గతుకులు గతుకులుగ నున్నదాయచ విషయము గూడ సతిప్రయత్నమున నన్వేషింపఁబడినది. ఎన్నివిధములఁ జూచినను సంగారకబింబాగ్రధార యతిస్నిగ్ధమయి తోచెనె కాని రేఖయందు చిత్రములెన్నఁడుఁ గనుపింపలేదు. మారదర్శిని యంత్రముతో నేయేకాదశిగిన ముననో చంద్రమండలము వేధించుట కారంభించిన దాని బింబాగ్రధార యెంతభిన్నమై కనఁబడునో ఛూఁడుఁడు! దీనింబట్టి యంగారకమండలమునఁ బర్యవృత్తము వేమి యు లేదని నిశ్చయింపఁగలయును. చంద్రమండలమునందుఁ బల్లముబండుఁ బెద్ద పెద్దపర్యవృత్తములు గలవు. భావలోకమందో యట్టి వేమియుఁ గనఁబడవు. శమించి యఁగిని యగ్నిపర్యవృత్తములఁ బాడలును గానరావు.

అది యటున్నను భూగోళమునకుఁ జంద్రబింబమునకు సామాన్యధర్మ మొకటి కలదు. చంద్రలోకమునందును గొన్ని స్వచ్ఛదేశములును గొన్ని ఛాయాతలములును గలవు. ప్రప్రథమమున నీఛాయాతలములు జలప్రదేశములను నాభాసము గల్గెఁ గాని యనుభవమునఁ బండితులు వాని స్థలప్రదేశములు గానే నిశ్చయించిరి. ఈ రెండుమండలములఁ బరిశీలింపఁగ గోళమునకు నయను ముదిరినకొలఁదిఁ గొన్నిప్రదేశములు లోనికి దించుకొనిపోయి గతుకు లేర్పడుచున్న వనియు నవి చంద్రమండలమునందువలెఁ బర్యవృత్తములు పర్యవృత్తములుగ నుండఁగ నే దించుకొనిపోవచ్చు ననియు లేదా యంగారకమండలమునందువలె స్వచ్ఛప్రదేశములకు స్వచ్ఛప్రదేశములు ప్రత్యేకము సమసీములుగను, ఛాయాతలములకు ఛాయాతలములు సమతలంబులుగ నుండిన నుండవచ్చును. ఇటులు సమతలముగ నుండుటకుఁ గారణము గోళాద్యవయస్సునందుఁ బర్యవృత్తములు లేకుండుట యేగును. ఆపర్యవృత్తములు లేకపోవుట చేతనే మధ్యప్రదేశములు

శీఘ్రముగ వృద్ధిపొంది యుండును. కావున సంగారకగోళము చంద్రమండలము వలె సంతఃప్రళయంబున స్రుక్తి నాశాభిముఖమై యున్న దని చెప్పవచ్చును.

ఈభౌమలోకమునం దిట్టిస్థితి ప్రస్తరించునను ప్రాణిలోక మేమైనఁ గలదా? ఉండుటకు వీలుగలదా? ఉన్నటు లేమైనఁ బెన్నె లున్నవా? యను విషయములు చర్చించుటకుఁ దగినయాధారము లన్నియు నింతదనుకఁ దెలిసికొనిన యర్థమగోళ పరీక్షలోఁ గలవు.

వృక్షములకైనను జంతువులకైనను ప్రాణమున కాధారము సూర్యరశ్మి. సూర్యరశ్మి మూలమున నె వృక్షములు తమకుఁ గావలయు వాయుపదార్థములు గ్రహించుచున్నవి. సూర్యతీగ్గంబు నలన నె పుష్పవికాసమును, ఫలపరిణతియుం గలుగుచున్నవి. అవిధమున నె, జంతువుల యావోగ్యమునకుఁ బుష్టికి బలమునకు సూర్యరశ్మియే కారణము. కావున నాతపంబునకుం దగినంత తిగ్గ మున్నం గాని ప్రాణిలోకము బయలుదేఱ లేదు. మఱియు నుష్ణతీక్షణతం బట్టియే నానా జాతులును వృద్ధిక్షయములు పొందుచున్నవి. ఆయాయాస్థలములందుఁ గల సూర్యప్రభం బట్టి యంపందు వృద్ధిఁ బొందగల జంతుజలముల నిర్ణయింప నగును. ఆయాజంతువుల లక్షణములును దానింబట్టియే కూడుచుండును.

ఇంక సంగారకమండలమునఁ గలసూర్యాతపస్వరూప మెట్టి దని యన్నేషింపవలయు. గోళోపరితలమున వాయువు గల దని యిదిచటకుఁ దెలిసికొని యుంటిమి. సూర్యరశ్మి గూఢావాహ్వాచ్ఛానముం జొచ్చి యాస్థలంబునకంద వలయు. భూమియందున్న యనుభవముంబట్టి, సూర్యకిరణములు వాయువు లోఁ జొచ్చిపోవునపుడు వాని యుష్ణిమి కొంతహరించునట్లు దెలియుచున్నది. మఱియు వాయువీచన మెక్కు వగుకొలది నీహరించుటయు నెక్కువగును. వాయు వగాధమైనకొలది హరించుటయు నెక్కువగును. పెద్దపర్వతము లున్న యెడల, కటకసీమల కన్న వానియగ్రములందు వాయువీచనము స్వల్పమగును. అందుచే వాయువీచన మగుచుష్ణిమయుం దగ్గును. కావుననే యొకానొకప్పుడు పర్వతాగ్రములందు సూర్య తేజస్తిగ్గము కటకసీమలకన్న నెక్కువగును. అయినఁ బర్వతాగ్రములు చల్లగ నుండునందులే? అది యెట్లు? అది సూర్యరశ్మి తగ్గుటవలనఁ గాదు. సంతతహిమసాతములనలన! అది యటుండ, సంగారక మండలమునందు, వాయువీచన మత్యల్ప మని పైని నేర్చికొంటిమి. వాయు వీచన మత్యల్పము కావున సూర్యరశ్మి యావాతావరణం జొచ్చి పోవునపుడు దాని తిగ్గమంతగ హరింపదు. అందుచే సంగారకగోళమునకు వాస్తవముగఁ

జేరుసూర్యశక్తి చాలభాగము పదార్థపరిణామములకే వినియోగించును. ఐనను భామలోకము మనకన్న సూర్యనాద్యనుండి రెండింతలు దూరముగ నున్న కారణమునఁ బ్రత్యంగుశక్తిస్థామునకు నునలోకమున కుండుచున్న యష్టము లోఁ బాతికమాత్రము నేరుచుండును. అంతేకాక, పైచదివిన దానింబట్టి, పసంతారంభమున హిమాచ్ఛానము లందుండు గోళమధ్యమునకుఁ జేరుచుండు ననియు, వేసవికాలమునందు స్రువప్రాంతహిమము చాలవట్టునకుఁ గరఁగిపోవుననియుఁ జెలియును గాన, నాలోకము శీతలతమంబుగ నుండనేరదని నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును. మనలోకము కన్న విస్తారము చల్లగనుండిన నుండును. వేసవి సమోష్ణముగ నుండును.

పైని జెప్పిన సంగతులంబట్టి యంగారకలోకమునఁ బ్రాణివృద్ధికిఁ దగినంత యుంప కల దని తెలిసినది. మఱియు, శీతకాలానంతరము వృక్షసంధోహము బయలుదేలుటయు గ్రహింపఁబడియోగద. వృక్షజాలము కానిపించుట యొప్పినంతనె, దానితో పాటు కొన్ని కలసియుండు నవియు, నవి నాభాసము తైనవియు, నగుపరిస్థితులు గొన్ని కలవు. వృక్షశాస్త్రమునంబరిచయము గలవారెల్లరు వృక్షములందుఁ బూవులు వికసించిన తరువాత జరుగు విచిత్రసంఘాసవగ్య నెఱుంగుదురు గాని యది తెలియనివారు, పూవులందును జంతువులన్నిటనుఁబలె స్త్రీపురుషవివక్షత గల్గుటయుఁ గొన్ని సమయములందు స్త్రీపుష్పములలోని పుష్పానికి లోనికిఁ బురుషబీజములు వాయుచోదనమునఁ జేరి పిండలేర్పడుటయుఁ గొన్నిచట్ల స్త్రీపురుషబీజములు రెండు నొకపుష్పమునకే గూడియుండుటయును, మఱికొన్నిటియందు దుష్కైదలు సీతాకోకచిలుకలు నీగలు ఘృనలగునవి చేర్చి పురుషసుమంబు లొసంగుతీయనిలేనియల లంచములు ద్రావి స్త్రీసుమంబుల కుపకారముగఁ బురుషసంఘాసము సమకూర్చి యచ్చట నిచ్చటఁ గూడఁ బారితోషికములనంది సంతోషించు చిత్రచరిత్రము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలయును. అంతే కాక, భామలోకమున నున్నవృక్షజాలము లన్నియు స్త్రీపురుషబీజములు కలసియున్న పూవులే వేయు నని కాని పూవులన్నియు వాయు సహాయమున నె గర్భముల దాల్చుచున్న నని కాని చెప్పుటకు వీలులేదు గాన నేదో యొకమాదిరి కీటక లోక మూహింపక తప్పదు. కీటకములున్నంతనె యంతకుఁ బైజాతి సృష్టియు నిర్ధిల్లియుండుట జీవశాస్త్రపరిజ్ఞానవిదితము గావునఁ బిప్పిలికాది మానవపర్యంతము భూలోకనుందుంబలె భామలోకమున నగ్వజంతువులు గలవో యను ననుమానము గలుగుచున్నది.

ఈసందర్భమునఁ గాలువలఁ బరీక్షించిన నట్టునఁ దెల్లంబులైన విశేషములఁ దలంపవలయు. అన్నిటి కన్న సవి మాధ్యందిన రేఖల నంటి సమగ్ర సరళరేఖలై గోళమంతయు నావరించియుండుట యాగ్రహసిద్ధస్వభావము దెలియుటకుఁ దగినప్రబలాధారము. ఏయయోమాన్యపట్టికలు నంత సరళముగఁ గాన్పింపవు. ఇవియంతసరళముగ నుండుటకుఁ బర్యవేషములు మొదలగునవ రోధము లంగారకమండలమున లేకపోవుటకాటి. అట్టియవరోధములు లేకున్నను సనేకసహస్రయోజనముల కొలఁది సరళరేఖ రచించుట గణితము యంత్రవిద్య సంపూర్ణముగ సభ్యసింపంబడినఁ గాని సాధ్యము గాదు. కావున నొకమా తాసాదిణులు జంతునిర్మితము లనియొప్పికొంటిమా యాజంతువుల మేధాశక్తియు నవల్ప మని నిశ్చయింపనగు. మఱియు నీకాలువలు స్థలమైశాల్యమునకుఁ దగిన సంఖ్య గల వనియు నేర్చికొంటిమి. ఇదియు మేధారచితంబైన వ్యవస్థ సూచించుచుండు. తలువాత జంటకాలువలు సదేశక్షికి దార్కాణంబు. అన్నిటంబట్టి యంగారకమండలంబునఁ గూడ జంతుజీవనము గడచుననియు, నట్టిజంతుజీవనముల చిహ్నములు దూరదర్శనీయంత్రసహాయమునఁ బండితులు గ్రహించిరనియు నిశ్చితంబగుచున్నది. ఈసందర్భము లన్నియు నెంచి యాలోకస్వరూపముఁ గొంచెము బుద్ధికి సామోత్కరించుకొన్న నెంత వింతగ నుండును! మొట్టమొదట నొకయుల్కాశకలమై కాలప్రమంబునఁ జల్లుచుండి ప్రవమై, పైపై తెట్టలు గట్టి ఘనీభవించి పొరలుపొరలుగ నుల్లిగడ్డ వలె నొకగోళమై, స్థలజలవిభాగనమన్వితమై, యతిసూక్ష్మజీవులు లేచి, నృతములు, కీటకములు, పక్షులు, స్థలచరములు గలిగి, యుపాయశాలురచేతులలోఁ బడి కృషి, వాణిజ్య వ్యవహారములు గడచి, వార్ధక్యవశవచ్చి ప్రసమంతయు నాటిపోయి జలంబునకై జంతువులన్నియు తహతహలాడుచు మలయుచుండ గోళమీ చివర మొదలొచ్చిపరవఱి కేకప్రయత్నమున సనిశమ్ముఁ గాలువల నిర్మింపను నితరసౌకర్యములు గావించుకొనను బాటుపడుచు భౌమలోక ప్రళయాసన్న సమయమునఁ గాలపురుషునితో దంష్ట్రాసంఘ్ని, బాహాబాహి యుద్ధంబు గావించుచు, నానాటికిఁ గ్లేశంబు పలనను బ్రయత్నంబులవలనను, సానఁదీరిన సూక్ష్మమేధాధారముననే యంతరింపనైయున్న జాతి నిక రెండునిమేషములు నిలువఁబెట్టుకొనుటకు గిజగిజలాడుచున్న “యాంగారకేయులు” గన్నులగట్టి నట్టు లుందురు గద!

చంద్రమండలము నంగారకగోళము బేధించినంత యత్నమునఁ బండితు

లేయితరలోకములఁ బరిశీలించలేదు. ఈ రెండింటివలనను మనము నేర్చి
కొనిన పాఠమేమి? చంద్రమండలము ప్రసృతమమున నొకలోకమై యుండియు,
నిప్పు డాతీనదివ్వే యై పోయింది గద! అది మహాప్రేతము కద! అంగారక మం
డలమును బరితంబయి యున్నది; మనభూలోకము నంగారకగోళముకన్నఁ బెద్ద
పిండమగుట వలన నిప్పుడిప్పుడె బట్టతల లొరంభించినది. అదిగో నెదుట భామ
గోళమెటులైనదో చూచిన భూమికి మాత్రముఁ గాలక్రమమున నట్టి యవస్థ
రాదని యెవరు చెప్పగలరు? తక్కిన గోళములును భూమివంటివి కావా? దీనిం
బట్టి సృష్టివ్యూహ మెటులున్నది? కావున మనము నష్టమనితో పాటు నిలిచి,

“యథాప్రదీప్తజ్వలసం పతంగా విశన్తి నాశాయసమృద్ధవేగాః ।

తదైవ నాశాయ విశన్తిలోకా స్తనాపి పక్షాణి సమృద్ధవేగాః ॥

లేలిహ్యసే గ్రసమాస సమన్తా ల్లోకాః సమగ్రా వదనై ర్జ్వలద్భిః ।

శేజోభి రాపూర్య జగత్సమగ్రం భాసన్తతోగ్రాః ప్రతప్తనివిష్టాః”

అని సమస్కరింపవలయు.

ధేరం వేంకటాచలవతి.

శ్రీ:స్తు.

నిఘంటువులు.

—o—o—o—

ప్రపంచమందలి వివిధవిషయములను బోధించునదము లేఖాషయందైన నైదాటువేలు కంఠస్థములై యుండినచోఁ దనమనోభావములను సంపూర్ణముగా నితరులకుఁ దెలుపుటకుఁ గాని, యితరగ్రంథములందలి యభిప్రాయములను జక్కగా నెఱుఁగుటకుఁ గాని శక్తుఁడగును. అట్లు పదసామగ్రి లేకపోయినచోఁ దమమనోభిప్రాయము తెట్టివైనను, వివరముగా మాటలాడుటకుఁ గాని వ్రాయుటకుఁగాని శక్తి చాలక గుటకలు మ్రింగవలసినవచ్చును.

సకలవిషయములందును సంపూర్ణాభివృద్ధి గాంచిన సంస్కృతభాషయందలి పదములను గంఠస్థములుగఁజేసికొనుటకుఁ బూర్వపుకపులు ఛందోబద్ధములుగఁ గొన్ని నిఘంటువులను రచించిరి. గద్యరూపముగ నుండిన జ్ఞప్తియందుంచుకొనుటకు సాధ్యముగాదని గెఱించి యట్లుచేయుచు వచ్చిరి. వీ రొక్కొక్క విషయమునకుఁ జెందినపదముల నొకపర్గముగాఁజేసి యాయాసములకుఁ దగినట్లు పురవర్గము శైలవర్గము మొకలుగాఁ గలపేర్లు పెట్టిరి. నానార్థములఁ జెలిసికొనుట కంత్యాక్షర నియమముచు బరిగణించిరి. ఈ విధముగ రచింపఁబడిన నిఘంటువులలోఁ గొన్నిమాత్రమే మన కిప్పుడు లభ్యము లగుచున్నవి. అం దమరసింశుని నామలింగానుశాసనము, ఇది యన్నినిఘంటువులకన్న మిక్కిలి వ్యాప్తిలో నున్నది. దీనికి సంస్కృతమునఁ బెక్కువ్యాఖ్యానములున్నవి. పురుషోత్తమదేవుని త్రికాండశేషాదులు కేశవుని కల్పద్రుమము దుర్గాదాసుని శబ్దార్థము, ధనంజయుని ప్రమాణనామమాల, భరతసేనమల్లికుని ద్విరూపకోశము, మహీదాసుని మాతృకానిఘంటువు, మహాక్షపణకుని యనేకార్థధ్వనిమంజరి, మహాదేవుని యన్యయకోశము, మహేశ్వరుని విశ్వప్రకాశమును శబ్దభేదప్రకాశమును, మేదినీకరుని నానార్థకోశము, యాదవుని వైజయంతి, వరరుచియొక్క లింగవిశేషవిధి, వేణీవత్తుని సంచితత్వప్రకాశము, శాశ్వతుని నానార్థసముచ్చయము, శివరాముని లక్ష్మీనివాసము, హరదత్తుని గణితనామమాల, హలాయుధుని యభిధానరత్నమాల, హర్షకీర్తియొక్క శారదీనామమాల, హేమచంద్రుని యనేకార్థసంగ్రహము మొదలగునవి. ఈకాలమున ప్యాఖ్యాతృచక్రవర్తివలె వివిధకోశములను జదివి ప్యాఖ్యానములు వ్రాయుట

రెవరు? ఇంచుమించుగా నాంధ్ర భాషయందుండిన తత్సమపదము లన్నియుఁగల నామలింగానుశాసనమే చదువుట కష్టమగుచుండఁగాఁ దక్కినవానినాచదువుట.

రానురాను విషయములే ప్రధానములుగాని శబ్దస్వరూపముల సంతగాఁ జాటింప రాదనెడి కాలము తటస్థించుచుండఁగాఁ బాశ్చాత్యవద్ధతి ననుసరించి సకలపదముల కర్థములు సులభముగా లభించుట కకారాదిక్రమముగా నిఘంటువులు రచింప నారంభించిరి. అందును సంస్కృతశబ్దములకు సంస్కృతపదములతోడనే యథాదులు వ్రాసినవి కొన్ని కలవు. అందుఁ బ్రథమమున రచింపఁబడినది రాధాకాన్తుని శబ్దకల్పద్రుమము. ఇందుఁ బ్రతిపదమునకుఁ బ్రకృతిప్రత్యయములే కాక పర్యాయపదములును విశేషవిషయములును గలవు. రెండవది వాచస్పత్యము. ఇది తారానాథతర్కవాచస్పతిమిశ్రకృతము. దీనికి సాటి యగునిఘంటువు వేఱొకటి లే దందురు. ఇందు శబ్దార్థములే కాక, మ-రా-రాజశ్రీ, కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారిచేఁ గల్పింపఁబడు చున్నవిజ్ఞాన సర్వస్వమువలె సచ్చటచ్చటఁ గొన్నివిషయములను గూర్చి విశేషముగా వ్రాయఁబడెను. వీనియన్నిటికంటె విశేషవిషయములు గలిగి దేశస్థుల యభిమానము లేకపోవుటచే ముద్రింపఁబడకయున్న గొప్పయకారాదినిఘంటువొకటి కలదు ఇదియాంధ్రదేశస్థులగుచుహోమహోపాధ్యాయ పరవస్తు భగవద్వేంకటరంగాచార్యులవారిచే రచింపఁబడినది. దీనికి శ్రీయూచార్యులువారిడిన శబ్దార్థసర్వస్వమును నామమొంతయుఁ దగియున్నది. వీరు తమజీవితము సంతయు నీనిఘంటువునకై వినియోగించి దీనితో సాటియగు నిఘంటువు వేఱొకటి యున్నదా యనిపించిరి. ఇట్టి గొప్పనిఘంటువు నాంధ్రునిచే రచింపఁబడె నని యాంధ్రలోకము గర్వింపవలసినదే కాని యట్టియుత్తమనిఘంటువు ముద్రింపఁబడక కట్టలై పెద్దపెట్టెయం దుంచఁబడుటకు మిగుల విచారపడవలసినప్పుచున్నది. ఇంకను శబ్దస్తోమమహోనిధి మొదలుగాఁగల నిఘంటువులే కాక, సంస్కృతశబ్దములకు దేశభాషాపదములతో సర్థములు వ్రాయఁబడిన నిఘంటువులు పెక్కులున్నవి. అట్టివానిలో నాంధ్రమునఁ బరవస్తువారిచే రచింపఁబడి విశాఖపట్టనమున ముద్రింపఁబడిన సర్వశబ్దసంబోధిని యొకటి.

ఇకఁ బాశ్చాత్య పండితవర్కులచే రచింపఁబడిన సంస్కృతాంగ్లకోశములు కొన్ని గలవు. అందు విల్సను దొరగారిచేతను, మానియరు విల్లియము దొరగారిచేతను రచింపఁబడినవి ముఖ్యములు. హైద్రాబాద్ నుండిన సకలకోశము ల్లనుఁ బరికించి యన్నిటికన్న మిన్నగా నుండునట్లు వామనశివరాము ఆప్తేగా

రొక్కసంస్కృతాంగ్లకోశమును రచించిరి. దీనియందుసకలతాకికపదములేకాక వైదికపదములును గొన్ని కలవు. దీనిశ్రేష్ఠత్య మిట్టిది యని నిర్ణయింపలేము. ఆంధ్రుల భాగ్యవశముచే నిప్పుడాంధ్రభాషలోనికి మార్పబడి శ్రీసూర్యరా యాంధ్రనిఘంటువునందుఁ జేరుచున్నది.

ఇక్కఁ దెలుఁగుభాషయందలి కోశమును గూర్చి విచారితము. సంస్కృతభాషాసాంప్రదాయము ననుసరించి తొలుతఁ బద్యరూపముగా రచిం పబడిన కొన్నినిఘంటువులు గలవు. ఆంధ్రనామసంగ్రహము. ఇది పైఁడి పాటి లక్ష్మణకవికృతము. నామలింగానుశాసనమునలె దీనినే పూర్వము పఠిం చెడివారు. ఆంధ్రనామశేషము. ఇది యశోదము సూరకవిప్రణీతము. ఆంధ్ర భాషార్థము ఇది నుదురుపాటి వేంకనార్యప్రణీతము. ఇది తెనుఁగుపదములకు నామలింగానుశాసనమువంటిది. ఆంధ్రపదాకరము. ఇది పూసపాటి వీరపరాజు గారిచే రచింపబడినది. సాంబనిఘంటువు. ఇది రంగకవికృతము. వేంకటేశాంధ్రము. ఇది వేంకనకవివిరచితము. ఇంకో నాంగ్రరత్నాకర మనునిఘంటు వొకటి కలదు.

ఆంధ్రభాష యందలి తత్సమతత్వపదేశ్యగ్రామ్యపదములకు మొదట సకారాద్ప్రసముగా నిఘంటువు రచించినది త్రానుదొరగారు. వీరు పండితు లచేఁ బ్రమాణగ్రంథములనుఁ జదివించి, విశేషచనములకుఁ జక్కని ప్రయోగ ముల నిచ్చిరి. తర్వాతఁ జిన్నయసూరిగారు కొన్నిగ్రంథములు చదివి నిఘంటువు రచించుచుండఁగానే మృతినొందిరి. ఆంధ్రలోకమునకు పచనరచననేర్పిన దీ పండితుఁడే. వ్యాకరణమును రచించి యాంధ్రపాణిని యనియనిపించుకొనిన దీవిద్వాంసుఁడే. ఈకోవిదుఁ డాంధ్రభాష కొనర్చినసేప మిక్కుటమైన దని యెల్లరు నంగీకరింతురు. పిమ్మట బహుజనపల్లి సీతారామచార్యులుగారు సూరిగారి నిఘంటువు నాధారముగాఁ జేసికొని మఱికొన్నిగ్రంథములను జదివి శబ్దరత్నాకర మనునిఘంటువును రచించిరి. దీనినిబట్టియే మహాకాళి సుబ్బారాయఁడుగారు శబ్దార్థచంద్రికను, కొట్ల నారాయణశాస్త్రిగారు లక్ష్మీనారాయ ణీయ మనుశుద్ధాంధ్రనిఘంటువును రచించిరి. ఓగిరాల జగన్నాథకవి గురు బాడ శ్రీరామమూర్తిగారిచే రచింపబడిన యాంధ్రపదపారిజాత మనునిఘం టువును గలదు. ఇన్నినిఘంటువు లున్నను మన కిప్పుడు అవసరము లగుచున్న ముద్రితముద్రితకావ్యములందుఁ గాన్పించు పదముల కర్థములు దొరుకు లేదు. సకలపదముల కర్థములు లభించు నిఘంటువు లేదు. యాంధ్ర

భాషకుఁ గొఱత కాదే! శబ్దరత్నాకరాది నిఘంటువు లాగొఱత దీర్చలే నందురేమో! అన్నిటికన్న మిన్నయగు శబ్దరత్నాకరమునందు సర్వసాధారణము లగుప్రోత్సాహ మనుమాట గాని సమాధాన మనుమాటగాని లేదే! ఇక నందు లేనిదేశ్యపదాలు పెక్కు లున్నవి. ఉన్నవానిలోన సర్వభేదమును జూపుట కొకయుదాహరణ మిచ్చెదను.

కాసిండు. పై. స. క్రి. కాసిగాఁగట్టు.

ద్వి. కమమైవేలిక గాసింది. హాశ్వు. ౨-వ భాగము.
అనియొకయగ్ధమునే వ్రాసి ముగించిరి. ఇతరగ్రంథములందగవడు “కాసిండు” శబ్దమునక ధాంతరము గాన్పించుచున్నది.

కాసిండు. స. క్రి. ధరిండు.

సీ. పులితోలుపచ్చకంబుగఁగాసిందినరావంగములను భస్మంబు, బూసి
విక్ర. 8-10వ.

సీ. చెంగవి నలిసింబు చెలువారఁగాసింది నలముగా మేస గంధంబలంది
విక్ర. 10, 84.

ద్వి. పలుచఁగాఁ గుంకుమ పంసంబు నలది.

చెలువార నెరిపట్టు చీరఁ గాసింది
పొలుపొంద భూషణంబులు చక్కదిగ్గి
కలుపపూవుదండగళమున వేసి.

నవనాథచరిత్ర. చండర పుష్పకము. 115-వ పుట.

ఇంకను ప్రాచుదొరగారిచే జూపఁబడిన యాట్టిపదము తెన్ని యేనియుఁ గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానితిని.

ఏవిధముగను గొఱత చూపట్టని గొప్పయాంధ్రనిఘంటు వాంధ్రభోజులును, భీకరాపురసంస్థానాధీశులునగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజారావు వేంకటకుమారమహిషతీసూర్యరావుబహదరువారి యనుగ్రహమునఁ బయలు వెడలనున్నది. ఈసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువునకు బ్రహ్మశ్రీ జయంతిరామయ్యసంతులు B. A. B. L. గారు ముఖ్యసంపాదకులుగా నేర్పడి పనిచేయుచున్నారు. ఈనిఘంటువునందు వామనశివరాము ఆప్తేగారికోశమందలి సంస్కృతపదము లన్నియు నుండును. ఇప్పుడదొరికు ముద్రితాముద్రితగ్రంథములందలి పదములన్నియు నిందుఁగాన్పించును. ఆంగ్లేయకోశములవలె దత్తుమేతరశబ్దము లే యేభాషలనుండి వుట్టినవో, వానియొత్పత్తియెట్లొ చూపఁబడును. భారతఖండమందలి యేదేశభాషయందును లేకయాంధ్రమునందే వెలువడ నుండిన యీయాంధ్రకోశ మచిరకాలముననే, యాంధ్రులకృతజ్ఞతకుఁ బాత్రమగును.

భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రి.

శ్రీమం.

అల్లసాని పెద్దనార్యకవిత్వతత్త్వము.

కం. "తన మొగము తనకు నగపడ, దనువుగ నద్దమునఁ గాక యటలుగుటమహా
ఘనుఁడైనను గవి యొరుచే, తన తెలిసికొనంగ నగును దనతప్పిప్పుల్."

మహామహాపాధ్యాయ శ్రీశ్లోకంబ వేంకటాద్వైతముపంతులవారు (సుబంధాదు.)

జాతి నున్నతస్థితికిఁ దెచ్చుమూలకారణములలో సారస్వతప్రక్రియ మొనటిది. ఇది జాత్యభివృద్ధికి ననునగు నాదర్శముల నేర్చి కూర్చి వానిం జేరు నుపాయములఁ గరతలామలక మొనర్చి మనోనృత్తుల వికసింపఁజేసి క్రియా సిద్ధి నందఁ బురికొల్పును. దంశ్యాచార్యులవా రిట్లు కావ్యనుహిమముచు పేర్కొని యుండిరి.—

శ్లో. ఆదిరాజయశోబింబ చూడర్థం ప్రాప్త్య వాఙ్మయం

తేషా మసన్నిధానేషి నస్వయం పశ్యనశ్యతి

జాన్మత్యప్రదము లగునాదర్శములఁ జూపుసారస్వతపాఠశాల్య మున్న తావుననే నిక్క మగునాగరకతయును జాత్యాన్మత్యమును గానించుచున్నవి కావున లోకములో నాన్మత్యముం గోరుజాతులు సారస్వతాభివృద్ధిఁ గావించు కొనఁ బాటుపడుచుండు. ఇప్పు డాంధ్రు లెల్లరును స్వాభివృద్ధికై సర్వవిధ ములఁ బనిచేయుచున్నారు. సారస్వతాభివృద్ధికిఁ గూడ వీరు పాటుపడుచున్నారు. మనలో సారస్వతప్రక్రియ పుట్టి యించుమించుగాఁ దొమ్మిదివందలేండ్లయినను నింకను బొందఁదగిన యభివృద్ధికి నీసారస్వతము రాలే దని విజ్ఞు లగువారు తలంచుచున్నారు. తొమ్మిదివంద లేండ్లనుండి వ్యాప్తినందఁ జూచుచున్న మహా సారస్వతములో లెక్కకు రాఁదగిన గ్రంథరాజములు మిక్కిలి తక్కువగా నున్న నన్నయభట్టారకుడు మొదలు నేటిపఱకును బుట్టినగ్రంథములవై యెక్కిదిగిన లెక్కకు మిక్కిలిగా నుండు ననుటకు సందియము లేదు. అట్లయిన మిక్కిలి తక్కువగా నున్న వని యెట్లు తెల్పితి వందురేనిఁ బాలభాగ మాగ్రంథము లన్నియు నొక్కటియే పోతఁ గల్గి యున్నవి. ఒకటి యే గమనిక; ఒకటియే రసము. ఒకగ్రంథముఁ జూచిన రెండవగ్రంథమం దేమియుండునో చెప్ప వచ్చును. పెద్దనార్యుని మనుచరిత్రము పుట్టినది మొదల యాంధ్రవాఙ్మయప్రవాహ

మంశయు శృంగారరసప్రవాహమై పోయిన దని చెప్పనగును. నడుమ నడుమ నిశ్చలప్రధానము లగుహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానాదులు పుట్టినను మొత్తముమీఁద శృంగారరసప్రధానము లగుగ్రంథము లమితముగాఁ బుట్టినవి. వీనియందుఁ బచ్చిశృంగారము చాల హెచ్చుగా నున్నది. దీనికిం గలకారణము దూరమై దుహహ్యముగాలేదు. లోకమును సర్వసామాన్యముగా నాకర్షించునది శృంగారము. ఆహేతువుచే మనకవు లాప్రవాహములోఁ బడిపోయిరి. మరలించు వార లంతగా లేకపోయిరి. మనవారికిఁ గావ్యనిర్మాణమునందే యభిలాష హెచ్చుగాఁ గలదు గాని సారస్వతాభివృద్ధికి మూలము లగుతదితరమార్గములఁ ద్రొక్కుట కంతగా సభిలాష లేదు. సారస్వతాభివృద్ధికిఁ గావ్యనిర్మాణ మెట్లన సరమీ దాని విమర్శనమును సంత యనసరము. విమర్శనము కవులఁ బెడ దారులఁ బోసిన మంచి మార్గమునకు మరల్చుచుండును. కావ్యకల్పనా కుశలత కలవారు వానిని గల్పించుచుండిన, విమర్శకులు వానినుంచి సెష్టల విమర్శించుచుండువలయును. విమర్శనభాగము మనలోఁ దక్కువగా నున్నది వేఱుగ విమర్శకులు లేరు. ఆహేతువుచే మనపూర్వకపులు, పాపము, కావ్య నిర్మాణమును జేయుభావమునే గాక విమర్శభారమును గూడఁ గొంతవఱకుఁ దలపైఁ బెట్టుకొనుచు నచ్చిరి తిక్కన తననిర్వచనోత్తరరామాయణములోఁ గావ్యనిర్మాణము చేయుమార్గములం గూర్చి ముచ్చటించి కుకవితిర్క్కుతిఁ గావించి సుకవిసత్తి నొనరించె. పింగలి సూరనాదులను నట్లేచేసిరి. అది మొదలు మనలోఁ గబ్బముల నల్లువా రెల్లరును సుకవిస్మృతిని గుకవినింరను దప్పుక కానింప మొనరిసిరి. విమర్శనములు మనలో లేకుండినను మనసారస్వత సుంతయు హోకరియే మొట్ట పెట్టుచున్నది. ఏమని? సారవంత మగుకవిత్వమును న్నుంచి తీరవలె అట్లే సారహీన మగుకవిత్వమును నిందించి తీరవలెననియే. వీ రిట్లు చేయవలసినట్లునది? ఇది కావ్యకర్త కొకపని యెట్లయినది? సారహీన మగుకవిత్వము నిర్మితమై త్రోసివేయఁబడకుండిన సారవంత మగుకవిత్వ మభి వృద్ధిపొందదు. కావ్యమనిపేరు పెట్టి గ్రంథమల్లువాఁ డెల్లఁ గుకవినిందఁ గావించు చో నికఁ గుకవి యెచట నుండును? కావ్యము లొనరించువారిలోనే కుకవులు నుందురు గదా! కానఁ గావ్యములోఁ గుకవినింద చేసినమాత్రముచే సుకవిత్వ కుకవిత్వముల భేదమేర్పడి కుకవిత్వ మడుగంటి సుకవిత్వము వృద్ధిపొందదు. అదిగాక మనకవులుచే నిందింపఁబడు కుకవులు లోకులకుఁ గుకవు లని సులభ ముగాఁ బెలియుకీలినే యుండును. వారి గ్రహించు టంతగాఁ గష్టముకాదు.

కేసల కుకపుల గ్రంథములు నానియంతట నవియే నశించును. కాన సాకవ్యత మునకు దానిమూలముగా నంతగా హానియుండదు. కాని “ప్రమాదో ధీమతా మసి” అను న్యాయమును బట్టి యును మానవులు సర్వజ్ఞులు కాకుండుటం జేసియును సుకపుల గ్రంథములందే యొకవేళ దోషములు దొరికుచున్నను, “నేరములు కాళిదాసమయూరాదులకైనఁ గలవు.” ఘోషముల దోషములు కాకపోవు కాని లోకము స్థూలదృష్టిచేఁ గవిత్వజాల దోషములను గూడ గుణములనుగానే తీసికొని వానినిగూడ ననుకరించుట తటస్థించును. దాన హాని కలుగును. కావున సుగ్రంథముల గుణగుణవిమర్శన ముత్త్యక్తర్థ వ్యము. అట్లు చేసినఁ గాని నిక్క మగుసారస్వతాభివృద్ధి కానేరదు. కాట్టి సత్యాంధ్రసారస్వతాభివృద్ధియందలి యభిలాషచే మనలోని సుగ్రంథ గ్రంథ రాజముల వరుసగా విమర్శింతును. మనయాంధ్రసారస్వతశృంగారప్రవాహ మునకు జన్మస్థాన మైన పెద్దనార్యకృతమనుచరిత్రమును బ్రప్రథమమున నీచిన్ని గ్రంథమున విమర్శించెదను. ఈకవితల్లజనిప్రఖ్యాతింబట్టి యీగ్రంథమునందలి ప్రమాదములుకూడ గొప్పగుణములుగా లోకముచే నెంచఁబడుచున్నవి. విమర్శకుఁడు రాగ ద్వేషములకు లోనయి గుణమును దోష మనరాదు. దోషమును గుణ మనరాదు. మఱియును మోమోటమునకును జంకునకును లోనుగాక తన కుఁ దోచినదానిని సరిగ లోకమునకు సుత్యక్తము చేయవలెను. అప్పుడు గాని విమర్శకులనెరిని ఫల ముంకదు. కావున నీయగ్రంథముపై నాకుఁ దోచిన దాని నెల్ల స్పష్టముగా వ్రాసినందులకుఁ జదువరులు నన్ను మన్నింపవలెను. ఈ ప్రసిద్ధకవి తప్పులనుగూడ చివవా రెల్లు గుణములనుగా స్తుతించుచు వచ్చిరో వానినెల్ల నిందఁ జూపుచుందురు. దోషముల గుణములనుగా నెంచినపుడు విమర్శకులు తప్పుక యడ్డువడవలెను.

ఆంధ్రసారస్వతమున అల్లసాని పెద్దన కీదగినతావు:—ఆంధ్రకవితాపితా మహుం డని పేరందినట్టియుఁ గవిరాజును రాజకవియు నగుకృష్ణచేపరాయనిచే మిగుల మన్ననఁ బడసినట్టియు నాంధ్రమహాకవి యగు పెద్దనార్యుఁడాంధ్రలోక మునఁ జాల సుప్రసిద్ధమహాకవిగా నున్నాఁడు.

పెద్దనప్రసిద్ధి.

క. “పెద్దనవలెఁ గవి చెప్పినఁ, బెద్దనవలె నల్పకవిని బెద్దనవలెనా!

యెద్దనవలె మొద్దనవలె, గ్రద్దనవలె గుండవలె కవిచాడెప్పా”

“ఇప్పుడు చోడు నన్నకవి యెట్లున తిక్కనసోమయాజి దా
నన్ననువాదికిన్ ముగురి కొక్కడె దీటుగు నల్లసానిమా
పెద్దన.”

కణాద పెద్దన.

ఆనుపద్యము లీతనిప్రసిద్ధిని వెల్లడింపఁగలవు. ఈతఁ డిట్లు ప్రసిద్ధకవి
గావుననే నే నీతనిగ్రంథవిమర్శనమునకుఁ గడంగితిని. పాలనముద్రముం దరచి
నప్పుడుగదా యమృతమైనను హాలాహల మైనను బుట్టుట!

పెద్దనగ్రంథములు:—ఈనుప్రసిద్ధకవితల్లఁబఁడు విరచించినగ్రంథములు
రెం డని చెప్పెదరు గాని మనుచరిత్ర మొక్కటియే లోకములో లభ్యమై
వాడుకలో నున్నది. హరికథాసార మనుమఱియొకగ్రంథమును గూడ విరచిం
చెనట. కాని యది యెచ్చటను లభ్యమగుటలేదు. “లక్షణగ్రంథములయం
దక్కడక్కడ నుదాహరింపఁబడిన పద్యములు లభించుటయే గాని హరికథా
సారము పూర్ణముగా దొరికినదికాదు” అని కవులచరిత్రమునందు వ్రాయఁ
బడియున్నది. కవులచరిత్రములోనే పెద్దనాచ్యుఁడు హరికథాసారము, స్వారో
చిషమనుచరిత్రము మొదలైనపెక్కుగ్రంథములను రచియించెను.” అనికూడ
వ్రాయఁబడియున్నది. కాని యీకవిత్లఁబఁడు పెక్కుగ్రంథములు విరచించె
ననుట కాధారము మృగ్యము. మనుచరిత్రమునందుఁ గవి తా నంతకుఁబూ
ర్వము గ్రంథములను వేసిని వ్రాసినట్లే చెప్పుకొనలేదు. కృష్ణదేవరాయల
యనంతరమందుఁ జెప్పినపద్యములోఁగూడ “మనుచరిత్రం బందుకొనువేళఁ
బురమేగఁ బల్లకి తనకేలఁ బట్టి యెత్తె”నని మనుచరిత్రమును మాత్రమే చెప్పు
కొనియున్నాఁడు. హరికథాసార మొసరించినపెద్దన యెనరో. ఈతఁడే యని
నను నీతఁడు వ్రాసిన పనఁబడు రెండుగ్రంథములలోను మనుచరిత్ర మొక్కటియే
లోకములో వాడుకలో నున్నదిగదా! కాన నీతనికవిత్వపట్టురాష్ట్రవికమును దెలిసి
కొనుట కొక్క మనుచరిత్రమే యాధారమై యున్నది. ఆగ్రంథరాజ మెట్లు
న్నదో కనుఁగొనినఁ బెద్దనాచ్యునకు సారస్వతమున నీయఁదగు తావు తేలును.
కాఁబట్టి మనుచరిత్రమును సంగ్రహముగా విమర్శింతము.

పెద్దనాచ్యునికవితాపుత్రికయొక్కమూర్తి:—శబ్దార్థంబులు కావ్యకనక
మూర్తి యని లాక్షణికులు వచించియున్నారు. “శబ్దార్థా మూర్తి రాఖ్యాతే”
అని విద్యానాథుఁడు వచించె. “తనువగుశబ్దార్థంబులు” అని మూర్తి పలికె.
కావునఁ బెద్దనాచ్యునికవితాకనకయొక్క మూర్తి యెట్లున్నదో యనఁ గా రచన
మెట్లున్నదో ముందుగా విచారితము. పదములకూర్పులోఁ బెద్దనాచ్యుఁడు

చాల నేర్పుకలవాఁడు. అపార మగునుభయభాషాజ్ఞాన మీతనికిఁ గలదు. శబ్ద జాలమంతయు నీతని జిహ్వగ్రమున నటించుచుండె. ఆయాపదముల నేర్చి కూర్చుటలోఁ గూడ నీతనికి మంచి సామర్థ్యము కలదు. ఈవైశిష్ట్యమే యీతనికిఁ జాలఁ బ్రఖ్యాతిని దెచ్చినది. ఆయాకవుల వైషిష్ట్యమును వర్ణించుటలోఁ బాంచాలీపరిణయక్రమము గాక కాకమాని మూర్తికవి:—

గీ. “అల్లసానివాని యల్లిక జగిసాంపు, ముక్కుతిమ్మనార్య ముద్దుపలుకుఁ
బాండురంగవిభుని పద్యంబుహరువును, గాకమానిరాయ నీకె గలదు.”

అని యల్లసానివాని నల్లికకు మెచ్చుకొని యున్నాఁడు. గణపదపు వేంకట కవియును బూర్వకవుల విశేషముల వర్ణించుటలో:—

గీ. “ఆంధ్రకవితాపితామహు సల్లికబిగి, ముక్కుతిమ్మని తేటయు భూషణునియ
లంకృతియు నీకెకలదా తలంపలక్ష, ణకవి యప్పుయ వేంకటసుకవీచంద్ర!”

అని యల్లికనే మెచ్చుకొనియున్నాఁడు. ఇతరమునం దీతనికిఁ బ్రజ్ఞ లేదను భావము కాదు గాని యీతనిముఖ్యప్రజ్ఞ యల్లికబిగి 'యని హాసించుచున్నది. ఇందులో నీతనిని మొఱటితరపు కవి యని చెప్పునచ్చును.

ఈతనిరచనమునందుఁ గొన్నిదోషముల నెంచెదరు. ఆముక్తమాల్యద యందు నెంచఁబడిన విసంధిదోషాదులందును గొంతవఱకుఁ గలవు. కాని యవి నెరసులు. అంతగాఁ బాటింపఁదగినవి కావు.

ఇందలిభాష:—ఇందలిభాష చాల సులక్షణమైన గ్రాంథికభాష. లక్షణ విరుద్ధము లగు ప్రయోగము లతివిరళములు. ఈతఁడు చమత్కారముకై యొక కొన్ని నియతస్థలముల నన్యభాషాపదములఁ బ్రయోగించె. ఈ క్రిందిపద్య మందుల కుదాహరణముండు.

నీ. పచ్చనిహురుముంజుపనివాగె పక్కెర పారసివల్లంబు పట్టమయము
రాణనొప్పారు పైతాణంబు సింగిణి తళుకులకోరులతరికనంబు
మిహిపసింజిపరుంజుమొహదా కెలంకుల తావుగుడ్డరిసేత కేవడంబు
డాకెలంకున సిరాజీకరాచురక్తి కుఱఁగటఁ గ్రొవ్వాడి గొరకలపొది
వీలికుంచె తలాటంబు బేరజంబు, మణుల మొగముట్టువన్నిసాహిణి యొకండు
కర్తయెదుటికిఁ గొనివచ్చె గంధవాహ, బాంధవంబగునొక మహాబాంధవంబు.
ఇది యన్యభాషాపదప్రయోగమున కుదాహరణము కానేరదు ఇం దితరదేశే
నామములుమాత్ర మున్నవి:

ఇంచల "పారసి" మున్నగుపదములు ప్రయోగ మన్యభాషాపదముల న్యభాషలో వాడవలె ననునభిలాషచే నచ్చినదికాదు. ఇందున్నవిదేశనామములు పెద్దనార్యుని నాటి కాయాదేశముల వస్తువులయందుఁ దమి హెచ్చుగా నుండుటచే నామీదేశసంబంధవస్తువులు వాడుకలో నున్నవని తేల్చుటకై కవి యీపద్యమును సరసముగాఁ జెప్పినాఁడు. ఈతఁడు తనకుఁ బూర్వమునందున్న సన్నెచోడుఁడు, సమకాలమున నున్నరాయలవారు, ధూర్జటి మున్నగు వారినలె మనుచరిత్రములోఁ గన్ణాటభాషాపదములు లోనగువానిని వాడియుండలేదు. ఇప్పుటివారినలె భాషాసాంకర్యము చేయ నిచ్చగలవాఁడు కాఁడు. "హిందూరాజ్యరమాధురంధరి" అని హిందూశబ్దమును వాడె. కాని యిది సంస్కృతపదమే యని మనదేశపూర్వులు పలువురు తలంచిరి. "హిందూపయితీత హిందూః" అనువ్యుత్పత్తి మహామేరుతంత్రమునందీయఁ బడి యున్నది. "హిందూచదూపయ త్యేష హిందూరి త్యుచ్యతే ప్రియే" అను మేరుతంత్రమునందుఁ గలదు వాచస్పత్యాదులం దిది సంస్కృతపదముగానే తీసికొనఁబడి వ్యుత్పత్తి యాయఁబడి యున్నది కొందఱ కిది యన్యభాషాపద మనుతలం పుండవచ్చును. పల్వర కట్టితలంపు లేదు. కాఁబట్టి యిది యన్య భాషాపదముకాదు. "మూరుచాయరగండాదులు" నామములలోఁ జేరఁదగినవియే యై యున్నవి.

పూర్వరచనానుకరణము:—ఈతనియందు గ్రంథచౌర్యదోష మొకటి మోపఁబడియున్నది. ఈనుహాకవి శ్రీనాథునిగ్రంథమునుండియు, మారనకబ్బమునుండి యు బినవీరన్న పొత్తములనుండియుఁ గృష్ణదేవరాయనిపుస్తకమునుండియు మఱికొన్ని యితరగ్రంథములనుండియుఁ గొంతపదార్థసంగ్రహము చేసినమాట నిజము. తుదకు గోపాలునిరానుకవి కవిశ్యమునుండికూడఁ బెద్దనార్యుఁడు పదార్థసంగ్రహము చేసినట్లు మనవారు వ్రాయుచున్నారు. ఇది చౌర్యమని కొందఱును, గానని కొందఱును వాదించుచున్నారు. గ్రంథచౌర్యము గాదు కాని పెద్దయనుకరణము. ఇది మనసారస్వతముయొక్క గమనికను దెలుపునది గాన దీనింగూర్చి కొంత యిచ్చట వ్రాయవలసియున్నది.

మనవాఙ్మయము భాషాంతరీకరణముతోఁ బ్రారంభ మైనది. నన్నయాయు లీభాషాంతరీకరణమును గాంచిరి. ఒకసంస్కృతగ్రంథమును బుచ్చుకొని దానిని దెలుంగులోనికి దింపుచువచ్చిరి. తరువాత ననుకరణము ప్రారంభమైనది. అది పెద్దనాదులనాఁడు గలిగినది. వీరు పూర్వులనలె నొకసంస్కృత

గ్రంథమును దీసికొని తెలుగులోనికి పరుసగా దింపక యాయాపూర్వకపుల వ్రాతల ననుసరించి తమగ్రంథములఁ బూరించుకొనుచు వచ్చిరి. కొన్ని యెవల సంవత్సరముసారముగాఁ బూర్వసంస్కృతగ్రంథములలోని శ్లోకములఁ దెనిగించి తమగ్రంథములలోఁ బెట్టుకొనుచువచ్చిరి. కొన్నియెవలఁ బూర్వపు టాంధ్రకపుల వ్రాతల ననుసరించుచువచ్చిరి. పెద్దన యిట్టియనుకరణము చాలఁ జేసినాఁడు. ఆగమనిక నీక్రీస్తుఁ జూచుచున్నాను. శక్తింప వ్రాయఁ బోవునవి యన్నియు నిదివఱకు విమర్శకులు వ్రాసినవే కాని నేను గ్రంథగా నెంచి తీసినవి కావు.

“త్ర్యంబకావలకస్య కాంబుపూరంబున నభుమర్షణస్నానమాచరించి”

మనుచరిత్రము.

“సచ్చాత్రుడగుచు నిచ్చలునేగి యయ్యేట నభుమర్షణస్నానమాచరించి”

మనుచరిత్రము.

ఉ. “వానిఁ బ్రశంసచేయఁచగు వాఁడు కృతార్థముండు వానిచే

నీనిఖిలంబు పాపన మహీనకృపావిభవం బెల్ల నె

వ్యాని గృహంగణంబునకు వచ్చినత్రోన రజంబులందు నీ

మానితపాదయుగ్మక మసుప్పుఁ బ్రభుల్లసరోజదాముమన్.”

మైథము.

ఉ. “వానిది భాగ్యవైభవము వానిది పుణ్యవిశేష మెవ్వెయి”

వాని దనంధ్యజీవనము వానిది జన్మము వేలుసేయ కె

వ్యానిగృహంతరంబున భవాదృశయోగిజనంబు పాపన

స్నానవిధాన్న పానముల సంతనమందుచుఁ బోవు నిచ్చలున్.”

మనుచరిత్రము.

మ. “కమలేందీచరిషండునుంజితలసత్కాసారి సేవారతిక

గమిక్తకృతనైకనీవృతుడనై కంటిక్ విదర్బంబునక

రమణిం బల్లవపాణిఁ బద్మనయనక రాకేందుబింబాసనక

సమవీనస్తని నస్తినాస్తించిచిత్సాహేతుశాతోదరిన్.”

మైథము.

మ. “అతఁ డావాతపరంపరాపరిమళవ్యాపారలీలక జనా

న్వితమిచ్చి టని చేరఁబోయి కనియెక విద్యుల్లతావిగ్రహక

శతపత్రేక్షణఁ జంచరికచికురం జంద్రాస్యఁ జక్రస్తనిక

నతనాభి న్నవలా నాకానాకమరున్నారీశిరోరత్నమున్.”

మనుచరిత్రము.

మూలములో వహాధినియే ప్రవరుని జూచిన ట్లిక్రిందిపద్యమున నున్నది.

చ. “అని కడువంతఁగూరుచు హిమాద్రితటంబున సంచరించు వి

ప్రుని ముకరాంకసన్నిభు వహాధినినాఁ జనునొక్కయపురోం

గన లలితాంగకాంతిజతకాంచనవిభ్రమ చంచదబ్జలో
చన కలహంసయాన కని సంభ్రమసంచలితాంతరంగయై.”

దీనిని మనకవి శ్రీనాథుని గమనికలోనికి దింపుటకై నరూఢినిం బ్రవరుఁడే
చూచినట్లు నర్థించినాఁడు.

ఉ. “ఈసుకుమారుఁ డెవ్వఁడొనొ యిందుల కెందులనుండి వచ్చెనో
భాసురహృదయాంతిజత భావజచంద్రుఁ డితండు రాగలీ.
లాసరసత్వమొప్పుఁ గడులాలనుఁడై నను జూచెనేనినేఁ
జేసినపుణ్య మెప్పును జేయరు కాముని దక్క నేలుదున్.” మాన్మండేయ పు.

ఉ. “ఎక్కడిచాఁడో యక్షతనయేందునసంతజయంతకంతులం
జక్కఁదనంబునం గెలువఁజాలెడివాఁడు మహీసురాన్వయం
బెక్కడ యీతనూభిభవ మెక్కడ యేలనిబంటుగా మరున్
డక్కగొనంగరాదె యకటా నను వీఁడు పరిగ్రహించినన్.” మనుచరిత్రము.

సీ. “నలినసంభవు వాహనమువారువంబులుకులము సాములుమాకుఁ గునలయాక్షి
చద లేటిబంగారుజలరుహంబులతుండ్లు భోజనంబులుమాకుఁ బువ్వఁబోఁడి
సశ్యలోకముదాఁక సకలలోకంబులు నాటపట్టులుమాకు సజ్జనదన
మఘరాక్షరములైన మామాటలు వినంగ నమ్మతొంధనులు యోగ్యులనుప
భారతి దేవిముంజేతిపలుకుచిలుక, సమదగజయీసనబ్రహ్మచారిమాకు [మాంగి
వేదశాస్త్రపురాణాది విద్యలెల్లఁ, దరుణి నీయాన ఘంటాపథంబుమాకు.”

సీ. “చిన్నివెన్నెలకందు వెన్నుదన్నిసుధాభిఁ బొడమినఁ చెలువ తోఁబుట్టునూకు
రిహిఁబుట్ట జంత్రగాత్రముల రాల్గరఁగించు విమలగాంధర్వంబు విద్యమాకు
ననవిల్తుశాస్త్రంపు మినుకు లావర్తించు పని వెన్నతోడఁ బెట్టినది మాకు
హయమేధరాజసూయములసఁ బేర్చిడ్డ సననతంత్రంబు లుంకువలు మాకు
గగననగసీమఁ గల్పచృక్షములనీడఁ, బచ్చరాచట్టుగమి రచ్చపట్టు మాకుఁ
బత్సంభవ వైకుంఠభర్గసభలు, సాముగరిడీలు మాకు గోత్రామరేంద్ర.”
మనుచరిత్రము.

ఇట్టి ననేకములు కలవు ఈతఁడు సంస్కృతకావ్యములనుండి యు వ్యా
ఖ్యానముల నుండియును గూడ నూహలఁ జాల దీసికొనినాఁడు.

శ్లో. “భజేమహే నివీయైకం ముహూరత్యం పయోధరమ్
మారంతం బాలమాలోక్య శ్వసంతా వాదిదంపతీ.”

